

บทที่ 4

วิธีการดำเนินวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น ศึกษาเปรียบเทียบ “กระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้ ในจังหวัดพิษณุโลก และธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ในจังหวัดอุบลราชธานี” มีวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

สมมติฐานในการศึกษาวิจัย

ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ในจังหวัดอุบลราชธานี มีรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนแบบอิสระสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้ ด้วยปัจจัยได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และรูปแบบการนำของผู้นำในชุมชน

โดยมีสมมติฐานย่อยเพื่อการทดสอบเปรียบเทียบกับนี้

1) ปัจจัยทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ

อาชีพ : ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีแนวโน้มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านต่างกัน โดยประชาชนที่มีอาชีพรับราชการ จะมีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระมากกว่าประชาชนที่มีอาชีพค้าขายหรือรับจ้าง

ระดับรายได้ : ประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีแนวโน้มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านต่างกัน โดยประชาชนที่มีระดับรายได้สูง จะมีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ต่ำ

ผลประโยชน์ที่ได้รับ : ประชาชนที่มีความคิดคำนึงถึงผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน จะมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมในโครงการธนาคารหมู่บ้านต่างกัน โดยประชาชนที่คิดถึงการตอบสนองขั้นพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ การมีแหล่งเงินออม และแหล่งเงินกู้ ดอกเบี้ยราคาถูกในพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการโดยประชาชนในหมู่บ้าน โดยที่ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน จะมีแนวโน้มเข้าร่วมแบบอิสระมากกว่าประชาชนที่ไม่ต้องการ

2) ปัจจัยทางด้านการศึกษา

การศึกษา : ความรู้ความเข้าใจของประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีแนวโน้มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านต่างกัน โดยประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 5 (ม.5 หรือเทียบเท่า) จะมีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระมากกว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 5 (ม.5 หรือเทียบเท่า) และประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการธนาคารหมู่บ้านจะมีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระมากกว่าประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย

3) ปัจจัยด้านรูปแบบการนำของผู้นำในชุมชน

ผู้นำในชุมชน : บุคคลที่ได้รับการยกย่องและยอมรับให้เป็นผู้นำมีทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

รูปแบบการนำ : รูปแบบวิธีการที่ผู้นำใช้ในการนำที่แตกต่างกัน มีแนวโน้มที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านต่างกัน โดยผู้นำที่ใช้รูปแบบการนำแบบร่วมใจจะมีแนวโน้มให้เกิดการมีส่วนร่วมในโครงการธนาคารหมู่บ้านมากกว่าผู้นำที่ใช้รูปแบบบงการ

ขอบเขตและวิธีการศึกษา

ขอบเขตของการวิจัยจำกัดไว้ที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น โดยศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้ ในจังหวัดพิษณุโลก และธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในการพรรณาบรรยายอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน เปรียบเทียบเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตย ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และรูปแบบการนำของผู้นำในชุมชน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับลักษณะการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำอย่างไร ในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนแบบอิสระในเชิงวิถีทางระบอบประชาธิปไตย และการเมือง การปกครองท้องถิ่น เพื่อที่จะทำความเข้าใจพฤติกรรมในทางการเมืองของคนไทยในบริบทชนบทในระดับท้องถิ่นที่จะเชื่อมโยงกับระดับชาติ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การสะท้อนภาพในเชิงมุมมองของคนในสภาพการณ์เช่น

นั้น ต่อบุคคลที่มองจากภายนอก ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การเข้าร่วมและสังเกตการณ์พฤติกรรมและกิจกรรมการดำเนินการต่างๆ ของประชาชนในกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง และศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบ

ข้อจำกัดการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโ้ ในจังหวัดพิษณุโลก และธนาคารหมู่บ้านโพธิ์ศรี ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นการศึกษาเหตุการณ์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในห้วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโ้ก่อตั้งเมื่อปี 2536 และธนาคารหมู่บ้านโพธิ์ศรีก่อตั้งเมื่อปี 2539 และปัจจุบัน ในการดำเนินการธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีได้เปลี่ยนจากการบริหารงานในรูปธนาคารหมู่บ้านเป็น สหกรณ์นิคมนาโพธิ์พัฒนา จำกัด ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี และธนาคารหมู่บ้านวัดศรีเจริญ เมื่อปี พ.ศ.2538 ส่วนธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโ้ปัจจุบันเปิดทำการอยู่ โดยวิธีการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจะได้จากการสัมภาษณ์ และสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและสอบถามข้อมูลย้อนไปในอดีต ซึ่งผู้วิจัยต้องใช้ระยะเวลาและอาศัยประสบการณ์ส่วนหนึ่งในการทำความเข้าใจต่อข้อคำตอบ โดยกลุ่มศึกษานี้ผู้วิจัยใช้การศึกษาวิจัยสนามแบบมีส่วนร่วมกับประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อทำความเข้าใจและสะท้อนภาพในมุมมองของคนในชุมชนที่มีต่อการยอมรับหรือการปฏิบัติตามแนวทางโครงการธนาคารหมู่บ้าน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลและใช้การวิเคราะห์เชิงบรรยาย (descriptive analysis) เพื่ออธิบายปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และรูปแบบการนำของผู้ผู้นำในชุมชน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไรต่อการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน เปรียบเทียบกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งที่ศึกษาวิจัย

การเปรียบเทียบกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้และ ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี

ในการนำเสนอเปรียบเทียบกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ผู้วิจัยจะได้นำเสนอกรอบในการวิเคราะห์ตามทฤษฎีการมีส่วนร่วมในทางการเมืองและแนวคิดปรัชญาอุดมการณ์ประชาธิปไตย เป็นกรอบในการมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งเพื่อให้เห็นข้อแตกต่างและคล้ายคลึง ในกระบวนการจัดตั้งและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้จัดลำดับในการอธิบายความหมายตามนัยทางทฤษฎี จะได้เสนอในลักษณะเปรียบเทียบตามกระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนในการจัดตั้งกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากนิยามความหมายที่นักรัฐศาสตร์หลายท่านได้นิยามความหมายโดยสรุปหมายความว่า “การมีส่วนร่วมหมายถึง กิจกรรมของประชาชนที่เข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายในองค์กรนั้นๆ” จากความหมายตามแนวคิดการมีส่วนร่วม ในส่วนแนวคิดประชาธิปไตยเป็นการพยายามสร้างให้เกิดขึ้นในสังคมไทยในการเปรียบเทียบต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งน่าจะเป็นการทำความเข้าใจต่อพฤติกรรมการณ์การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาพที่กว้างขึ้น และในการนำเสนอจะได้ลำดับขั้นตอน โดยแยกพิจารณาในแต่ละธนาคารหมู่บ้าน ดังนี้

ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ประวัติการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้

ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้ ได้รับการจุดประกายความคิดเรื่องธนาคารหมู่บ้าน จากการที่นายชาย นันตะชัย ราษฎรหมู่ที่ 1 ซึ่งเป็นผู้ได้รับคัดเลือกให้เข้าอบรมหลักสูตรผู้นำชุมชนที่ทาง รพช.อำเภอเสนอขึ้นโดยไปอบรมที่บางปู สมุทรปราการ เวลา 7 วัน หลังจากนั้นนายชาย นันตะชัย ก็ได้้นำแนวคิดเรื่องธนาคารหมู่บ้านขยายผลต่อผู้นำชุมชนที่เป็นทางการคือ ผู้ใหญ่พรหมณ์ คตสุขและคณะกรรมการหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้ เมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านโดยผู้ใหญ่บ้านพรหมณ์ คตสุข เห็นชอบด้วยและอยากให้มีการดำเนินกิจกรรม ธนาคารหมู่บ้านเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ก็ได้ขยายแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านต่อชาวบ้านทุ่งอ้ายไห้ในวงกว้างขึ้น จนกระทั่งชาวบ้านบางส่วนยอมรับและได้รับการสนับสนุนทางด้านเทคนิควิชาการ และการโน้มนำส่วนหนึ่งจากคณะกรรมการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน โดยมี นายจำนงค์ สมประสงค์ อาจารย์ประจำมูลนิธิเกษตรกรรมแห่ง

ประเทศไทย นายธนิต ผู้อำนวยการกองส่งเสริมอาชีพและรายได้เร่งรัดพัฒนาชนบท นายไสว ประธานมูลนิธิเผยแพร่วิดีทัศน์ประเสริฐ ทำให้ชาวบ้านทุ่งอ้ายโห้ เข้ามีส่วนร่วม พร้อมจิตพร้อมใจกันจนกระทั่งนำไปสู่การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้น

ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ จัดตั้งเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2539 มีสมาชิกแรก เข้า 32 ราย มีเงินค่าหุ้น 3,700 บาทถ้วน

ปัจจุบันธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ มีสมาชิกทั้งหมด 127 ราย มีเงินค่าหุ้น 155,670 บาท (เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2540)

จากข้อมูลที่น่าแสดงเบื้องต้น จะเห็นได้ชัดว่ามีการพัฒนาการในการมีสมาชิก เพิ่มขึ้น ย่อมเป็นเครื่องชี้ในระดับหนึ่งถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการใน กิจกรรมของธนาคารหมู่บ้าน เพื่อให้เห็นภาพผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบสัมภาษณ์ แบบมี ส่วนร่วม และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในบางประเด็นที่สนใจ เพื่อมุ่งหาคำตอบ ต่อการ ยอมรับแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านของแกนนำริเริ่มจัดตั้ง การขยายแนวความคิดของ แกนนำและการยอมรับแนวคิดของชาวบ้านทุ่งอ้ายโห้และนำไปสู่การจัดตั้งธนาคาร หมู่บ้านในที่สุด การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนต่างๆกระบวนการจัดตั้งธนาคาร หมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ว่ามีรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำอย่างไร และมีความ เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และรูปแบบการนำของผู้นำในชุมชน อย่งไร

ประเด็นในการอธิบาย ผู้วิจัยจะได้นำเสนอการกระบวนการขั้นตอนตั้งแต่เริ่ม จัดตั้ง จนเสร็จสิ้นกระบวนการจัดตั้ง และรวมไปถึงศึกษากิจกรรมการดำเนินการต่างๆ ของธนาคารหมู่บ้านตลอดจนลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งลักษณะ โครงสร้างการจัดองค์กรของธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ ตามแบบแผนของแนวคิด ธนาคารหมู่บ้านที่ทางวิทยากรได้นำเสนอรวมทั้งพฤติกรรมการดำเนินการที่เกิดขึ้นจริง การสมัครเข้าเป็นสมาชิก การเลือกสรรตัวแทน การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้าน การ สรรหาสมาชิกเพิ่ม การตรวจสอบการดำเนินการของคณะกรรมการบริหาร สาเหตุการ เข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ของชาวบ้านทุ่งอ้ายโห้ต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคาร หมู่บ้าน ลักษณะแบบแผนการเข้าร่วมดังกล่าวของประชาชนในหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ที่มี ต่อธนาคารหมู่บ้าน ผู้วิจัยจะได้จัดลำดับในการอธิบายดังนี้

1. การริเริ่มแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านในหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ แนวคิด ธนาคารหมู่บ้านได้รับการจุดประกายความคิดให้กับแกนนำริเริ่มจัดตั้งในชุมชนหมู่บ้าน จากการได้รับฟังบรรยายของ นายชาย นันตะชัย (เป็นแกนนำริเริ่มจัดตั้งของชุมชน หมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ ที่ได้รับการเผยแพร่แนวคิดธนาคารหมู่บ้านจากที่มหาวิทยาลัยจัดตั้ง) ที่ เข้าอบรมหลักสูตรผู้นำชุมชนที่ อำเภอบางปู จังหวัดสมุทรปราการ ประเด็นสำคัญอยู่ที่

นายชาย นันตะชัย แกนนำริเริ่มจัดตั้งเกิดการยอมรับในแนวคิดธนาคารหมู่บ้านหลังจากการฟังบรรยาย ในหัวข้อการพัฒนาชุมชนชนบท โดยใช้หลักธรรมประยุกต์บรรยายโดยนายไสว ประธานมูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ และรับฟังการบรรยายการฟังตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบท โดยอาจารย์จำนงค์ สมประสงค์ ซึ่งบุคคลทั้งสองท่านเป็นวิทยากรจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ประเด็นในการวิเคราะห์อยู่ที่ว่าบุคคลทั้งสองท่านมีวิธีการอย่างไรในการจูงใจ โน้มนำนายชายให้เกิดการยอมรับแล้ว ยังคิดที่จะนำแนวคิดดังกล่าวมาปฏิบัติการให้เกิดเป็นรูปธรรมจริง ในจุดนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจาะลึก นายชาย นันตะชัย¹ ถึงวิธีคิดและทัศนคติตลอดจน บุคลิกภาพของนายชาย ซึ่งพบว่า ตัวนายชายมีความกระตือรือร้นและตั้งใจจริง อยากให้หมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้มีการพัฒนาและพร้อมที่จะนำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านดังกล่าวให้เกิดผลเป็นรูปธรรม อยากให้ชุมชนบ้านทุ่งอ้ายโห้ของตน มีการพัฒนา มีการเป็นอยู่ที่ดีมีการพึ่งพากัน มีความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และการรู้จักอดออม ลดละเว้นอบายมุขทั้งปวง โดยยึดหลักธรรมทางศาสนา ในกรอบแนวความคิดการฟังตนเองของชุมชนชนบทที่ต้องมีการจัดองค์กรของชาวบ้านขึ้นมาบริหารจัดการโดยชาวบ้าน ของชาวบ้านและเพื่อชาวบ้านการที่นายชาย นันตะชัย แกนนำริเริ่มจัดตั้ง เกิดการยอมรับในแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านจากการได้รับการชี้แนะหรือการโน้มนำแนวความคิด

ในการริเริ่มแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านในหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ ยังมีบุคคลที่มีบทบาท ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน บุคคลแรกคือ นายพรหมณ์ คตสุข ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 บ้านทุ่งอ้ายโห้ ตำบลนิคมพัฒนา อายุประมาณ 54 ปี เป็นผู้ใหญ่นานมา 20 ปี เคยได้รับแหวนทองคำ มีผลงานเป็นที่สำคัญของชาวอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เป็นผู้ที่มีลักษณะความเป็นผู้นำของและได้รับการยอมรับจากชาวบ้านและ ส่วนราชการต่างๆในระดับอำเภอ ที่มาติดต่อ (จากข้อมูลที่สอบถามจากชาวบ้านและข้าราชการอำเภอบางส่วน)² จากประเด็นดังกล่าวผู้ใหญ่พรหมณ์ คตสุข มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในประเด็นสำคัญในการชี้แนะหรือโน้มนำชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจการธนาคารหมู่บ้านโดยผู้ใหญ่พรหมณ์ ทำหน้าที่เป็นผู้กลั่นกรอง สิ่งที่จะเข้ามาสู่ชุมชนบ้านทุ่งอ้ายโห้ได้ในระดับหนึ่ง ได้รับการการันตีหรือประกันคุณภาพจากผู้ใหญ่พรหมณ์ เพราะในวิถีชีวิตของชุมชนบทการจะยอมรับแนวคิดวิธีการหรือสิ่งใหม่ๆ ต้องคำนึงถึงประโยชน์การได้รับการยอมรับจาก ผู้นำท้องถิ่นจากผู้เฒ่าผู้แก่ ส่วนหนึ่งกล่าวคือ ต้องมีกระบวนการในการเลือกสรรแนวคิดหรือความเชื่อใหม่ที่เข้ามาจากปัจจัยภายนอกชุมชนโดยหลักการของธนาคารหมู่บ้านแล้วมุ่งพัฒนาตามกรอบแนวความคิดการฟังตนเองของชุมชนชนบท การยอมรับแนวคิด

¹สัมภาษณ์ นายชาย-นันตะชัย 30 พฤศจิกายน 2539.

²จากการสัมภาษณ์และร่วมสังเกตการณ์ในหมู่บ้าน ระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน - 5 ธันวาคม 2539.

และดำเนินการโดยชุมชนเป็นการดึงชาวบ้านมามีส่วนร่วมทั้งกระบวนการ โดยบุคคลที่เป็นแกนนำในการรับแนวความคิดจากภายนอกและเป็นแกนนำในการริเริ่มจัดตั้ง คือ นายชาย นันตะชัย เป็นบุคคลที่ถูกเสนอชื่อโดย ผู้ใหญ่พรหมณ์ คตสุข ให้เข้าอบรมหลักสูตรผู้นำชุมชนที่อำเภอบางปู จังหวัดสมุทรปราการ ภายหลังจากกลับจากอบรม ก็นำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านดังกล่าวไปพบปะพูดคุยกับผู้ใหญ่พรหมณ์ คตสุข จากบุคลิกภาพของนายชาย นันตะชัยเองที่เป็นคนมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานเพื่อชุมชนส่วนหนึ่งและส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของแนวคิดธนาคารหมู่บ้านที่ผู้ใหญ่มองเห็น ที่นายชายนำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านมาเสนอก็ได้รับการยอมรับจากผู้ใหญ่บ้าน พรหมณ์ และหลังจากนั้นผู้ใหญ่พรหมณ์ได้นำแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน ไปพูดคุยเบื้องต้นกับคณะกรรมการหมู่บ้านและที่ประชุมชาวบ้านอย่างเป็นทางการ จะเห็นได้ว่าการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ชุมชน (แกนนำจัดตั้งได้รับอิทธิพลจากภายนอกส่วนหนึ่ง และมองเห็นประโยชน์ตัดสินใจเอง) ต่อจากนั้นแกนนำจัดตั้ง คือนายชาย นันตะชัย ได้ขยายฐานการมีส่วนร่วมไปสู่ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการคือ ผู้ใหญ่พรหมณ์ คตสุข และหาแนวร่วมจากองค์กรนำที่เป็นทางการรูปคณะกรรมการหมู่บ้าน และในส่วนนายชาย นันตะชัย ก็ได้รับประสานพบปะกับแกนนำอีกท่านหนึ่ง คือ นายเพียร คตสุข ซึ่งเป็นหัวหน้าจรสำคัญของงานทางด้านบัญชี การเงิน เพราะเป็นผู้มีความรู้ทางการบัญชี โดยเรียนจบประกาศนียบัตรชั้นสูงทางการเงิน จากวิทยาลัยครูพิษณุโลกให้เห็นดีเห็นงามและยอมรับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านที่จะนำมาใช้ในหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ โดยส่วนหนึ่งนางเพียร คตสุข ได้รับการมอบหมาย จากผู้ใหญ่พรหมณ์ คตสุข และอีกส่วนหนึ่งจากการประสานโดยตรงกับนายชาย นันตะชัย แกนนำ

ภายหลังจากกลุ่มแกนนำจัดตั้งภายในชุมชนทั้ง 3 ท่านและคณะกรรมการหมู่บ้านส่วนหนึ่งเห็นดีเห็นงามยอมรับในแนวความคิดเรื่อง ธนาคารหมู่บ้าน โดยอาศัยการโน้มน้าชาวบ้านส่วนใหญ่จากผู้ใหญ่พรหมณ์แล้ว นายชาย นันตะชัย ก็ได้ประสานกับทางคณะวิทยากรจัดตั้ง (ทีม อาจารย์จำนงค์ สมประสงค์และคณะ) เข้ามาจัดตั้งพบปะพูดคุยชี้แจงแนวคิดธนาคารหมู่บ้านในที่ประชุมชาวบ้านและจัดตั้งในวันเดียวกัน

จากการสัมภาษณ์เหตุการณ์ในวันแรกจัดตั้งโดยสอบถามนายชาย นันตะชัย³ และชาวบ้านบางส่วนที่เข้าร่วมประชุมในวันแรกจัดตั้ง ที่เข้ารับฟังการชี้แจงจาก คณะวิทยากรจัดตั้งในวันประชุมครั้งแรกเพื่อจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมีชาวบ้านประมาณ 40 คน ประชุมที่บริเวณศาลาวัดบ้านทุ่งอ้ายโหล่ เริ่มประชุม เวลาประมาณ 09.00 น.การบรรยายในวันนั้น ชาวบ้านทุ่งอ้ายโหล่ให้ความสนใจมากทีเดียว มีประเด็นในการซักถามคณะวิทยากรจัดตั้งในหลักการและแนวคิดธนาคารหมู่บ้านการดำเนินการและกระบวนการในการ หลังจากที่ได้รับฟังจากผู้ใหญ่พรหมณ์ นายชาย และ

³สัมภาษณ์ นายชาย นันตะชัย เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2539.

การพบปะพูดคุยกัน (นางเพียร เปิดร้านค้า ชายของเบ็ดเตล็ด จะมีชาวบ้านผ่านไปมา และแวะพักซื้อหาอาหารและพูดคุยกันตลอด โดยเฉพาะช่วงเย็นหลังจากกลับจากทำนาไร่แล้ว)

จุดหลักในการอธิบายส่วนหนึ่ง การประชุมชาวบ้านที่บริเวณศาลาวัด ภายหลังถวายอาหารเข้ากับพระเสร็จ ผู้ใหญ่พราหมณ์นำเสนอแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน เบื้องต้นให้กับชาวบ้าน และได้ประกาศประชาสัมพันธ์ว่าวันที่ 13 มกราคม 2539 เวลาตั้งแต่ 09.00 น. เป็นต้นไปจะมีการประชุมชาวบ้านในกรณีพิเศษที่ศาลาวัดจะมี คณะวิทยากรจากกรุงเทพมหานคร จะมาชี้แจงรายละเอียดเรื่องธนาคารหมู่บ้านเชิญ ชาวบ้านเข้าร่วมประชุมพร้อมกันในวันเวลาดังกล่าว

บรรยากาศในการประชุมจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน มีชาวบ้านเข้าร่วมประชุมประมาณ 40-50 คนเข้าฟังและร่วมประชุมโดยเริ่มแรกผู้ใหญ่บ้าน ก็ได้แนะนำ คณะวิทยากรจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจากกรุงเทพมหานคร จากนั้นผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้กล่าว แนะนำคณะวิทยากรคือ คุณอนิต ผู้อำนวยการกองส่งเสริมอาชีพและรายได้เร่งรัดพัฒนา ชนบท ซึ่งท่านพูดถึงธนาคารหมู่บ้าน การพึ่งตนเองของชุมชนชนบท และต่อมา อาจารย์ จำนงค์ สมประสงค์ พูดเรื่องธนาคารหมู่บ้านแนวคิดและวิธีดำเนินการและตามด้วย อาจารย์ไสว ในหัวข้อธรรมชาติที่ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จากการบรรยายของคณะ วิทยากร ก็มีชาวบ้านหลายท่านได้สอบถามเรื่องข้อจำกัด วิธีดำเนินการ และกระบวนการ ขั้นตอนต่างๆ โดยจุดหนึ่งที่ชาวบ้านสอบถามคือ "ถ้าฝากเงินแล้ว เงินจะหายไหม" ก็ ได้รับการตอบจากคณะวิทยากรที่เป็นจุดสำคัญคือ ธนาคารหมู่บ้านมีรูปแบบการดำเนินการโดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้าน และเป็นของชาวบ้าน พวกเราชาวบ้านทุ่งอ้ายโห้ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความรู้สึกมีส่วนร่วมที่จะตรวจสอบ ก่อนการเข้าเป็นสมาชิกในองค์กรนั้นๆ โดยอาจารย์จำนงค์ได้แนะนำว่า "ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่พวกเราเมื่อสมัคร เข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านแล้วจะต้องเลือกคณะกรรมการบริหารขึ้นมาชุดหนึ่ง เข้ามาทำงานที่บริหารจัดการและดำเนินกิจการ ดูแลผลประโยชน์และเงินของพวก สมาชิก ซึ่งเป็นเงินของพวกเราทุกคนที่เป็นสมาชิก เฉพาะสมาชิกเท่านั้นที่จะเลือก คณะบุคคลที่เป็นคนที่เรารู้จักและเชื่อถือศรัทธาในคุณธรรมของเค้าว่าเป็นคนดี ที่ จะเก็บรักษาเงินของพวกเราและบริหารจัดการเงินกองทุนส่วนนี้ให้เกิดดอกออกผล ให้ได้ ซึ่งผู้วิจัยเคยได้ร่วมประชุมสังเกตการณ์และมีส่วนร่วมในวันแถลง ผลงานการ ดำเนินการของธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ เมื่อปลายปี 2539 สมาชิกธนาคาร หมู่บ้านจะมีการซักถามการดำเนินการของคณะกรรมการบริหารเป็นการตรวจสอบ

การดำเนินการอยู่ตลอดเวลา”⁴ (ในทุกครั้งที่เปิดทำการธนาคารหมู่บ้านทุกเดือนจะมีสมาชิกมาใช้บริการรับฝากและกู้ยืมเงินตลอด)จากประเด็นการอธิบายชี้แจงจากคณะวิทยากรจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ ก็ก่อกำเนิดขึ้นในวันที่ 13 มกราคม 2539 โดยมีสมาชิกแรกเข้า 32 คน มีทุนในหมู่บ้าน 3,700 บาท ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของคณะวิทยากรจัดตั้ง ขั้นตอนต่อไป เป็นการขยายเวลาแนวคิด วิธีดำเนินการ โดยในวันแรกจัดตั้งสมาชิก ได้มีมติเลือกคณะกรรมการบริหารขึ้นมาชุดหนึ่ง ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านโดยมีโครงสร้างในการจัดองค์กรในรูปคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ (ตามแผนภาพการจัดองค์กรบริหารธนาคารหมู่บ้าน) มีจำนวน 9 ท่าน และที่ปรึกษา 2 ท่าน โดยได้รับการยืนยันจากคณะสมาชิกและชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมในวันนั้น มีวาระการดำรงตำแหน่ง 1 ปี และธนาคารหมู่บ้านมีกำหนดเปิดทำการเดือนละ 1 ครั้ง ในวันที่ 5 ของทุกเดือน สถานที่ศาลาวัดบ้านทุ่งอ้ายโหล่ เวลา 09.00 น. เป็นต้นไป ถึง 12.00 น.

ในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่จะเห็นได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมีลักษณะการมีส่วนร่วมแบบปลูกระดมส่วนหนึ่ง โดยได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกชุมชน คือ คณะวิทยากรจัดตั้ง แต่อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการคิดพิจารณาและมองเห็นประโยชน์ในการเข้าไปมีส่วนร่วม จากการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยแล้วในส่วนของแกนนำจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมีสัดส่วนของการมีส่วนร่วมแบบอิสระค่อนข้างสูง แต่ในสมาชิกแรกจัดตั้ง 35 คน จากการสัมภาษณ์มีแนวโน้มค่อนข้างไปทางการมีส่วนร่วมแบบอิสระโดยได้รับการชี้แจงจากคณะวิทยากรจัดตั้ง ภายหลังจากที่ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ได้จัดตั้งแล้ว มีการขยายผลแนวคิด โดยการประชาสัมพันธ์จากแกนนำจัดตั้งและสมาชิกแรกจัดตั้งที่ขยายแนวคิดโดยการระดมชาวบ้านให้สมัครเป็นสมาชิกเพื่อระดมเงินฝากธนาคารหมู่บ้าน โดยภาระหน้าที่นี้ได้ให้ นายชาย นันตะชัย ทำหน้าที่กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ และ คณะกรรมการบริหารทุกท่านตลอดจนสมาชิกธนาคารหมู่บ้านช่วยกันประชาสัมพันธ์ให้กับชาวบ้านขยายผลกันเองโดยตรงและการพูดคุยแบบปากต่อปาก ขยายผลแนวคิดธนาคารหมู่บ้านสู่ชุมชน

2. การขยายผลแนวคิดธนาคารหมู่บ้านในหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ จากแกนนำสู่ชุมชน ในขั้นตอนนี้ มีจุดที่ต้องอธิบายอยู่หลายจุดด้วยกันนับแต่แกนนำคนสำคัญคือ นายชาย นันตะชัย รับแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน และประสานต่อให้กับแกนนำของหมู่บ้านคือ ผู้ใหญ่พรหมณ์ คตสุข และ การดิงนางเพียร คตสุข เข้าเป็นแนวร่วมสำคัญ

⁴สัมภาษณ์ นายจันทงค์ สมประสงค์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2539.

ทำให้เกิดการยอมรับและขยายผลความคิดสู่ประชาชนชาวบ้านทุ่งอ้ายโ้ในระดับกว้างขึ้น ในลักษณะการอธิบายการขยายผลแนวคิดธนาคารหมู่บ้านจากแกนนำสู่ประชาชนหรือชาวบ้านในระดับกว้างขึ้น จะอธิบายเริ่มจากขั้นตอนแรกแรก นายชาย นันตะชัย ยอมรับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านจากการรับฟังบรรยาย ขั้นตอนต่อมา นายชาย นันตะชัย ขยายผลแนวคิดสู่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านและนายชายร่วมกันขยายผลแนวคิดต่อชาวบ้านโดยได้รับการสนับสนุนทางวิชาการ หลักการวิธีการดำเนินการจากคณะวิทยากรจัดตั้งและมีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในการประชุมชี้แจงในวันที่ 13 มกราคม 2539 ในที่สุด

เพื่อใช้ประกอบในการอธิบายกระบวนการจัดตั้งจะได้แสดงขั้นตอนของการนำแนวความคิดเรื่องธนาคารหมู่บ้าน ตั้งแต่ริเริ่มแนวคิดขึ้นในชุมชนบ้านทุ่งอ้ายโ้ จากภายในชุมชนเองโดยได้รับการชี้แนะส่วนหนึ่งจากภายนอกชุมชน การขยายแนวคิดเพื่อหาการมีส่วนร่วมจากชุมชนจนกระทั่งเปิดดำเนินการธนาคารหมู่บ้านขึ้นดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นายชาย นันตะชัย ได้รับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านจากการได้รับฟัง บรรยายจาก นายไสว ประธานมูลนิธิเผยแพร่วิดีทัศน์ประเสริฐ สถานที่ บางปู จังหวัดสมุทรปราการ หลักสูตรอบรม 7 วัน

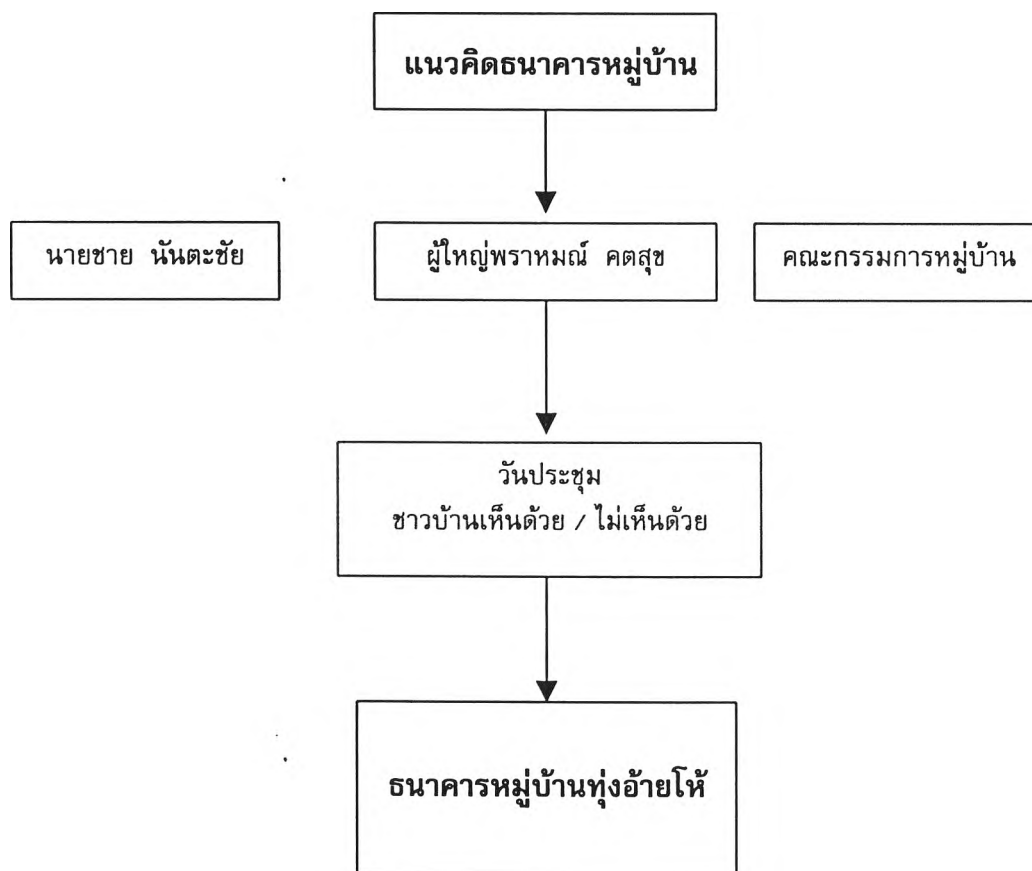
ขั้นตอนที่ 2 นายชาย นันตะชัย นำแนวคิดขยายสู่ นายพรหมณ์ คตสุข ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 บ้านทุ่งอ้ายโ้ จนกระทั่งผู้ใหญ่พรหมณ์ คตสุข และเผยแพร่แนวคิดต่อนางเพ็ญ คตสุข

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ใหญ่พรหมณ์ คตสุข ขยายแนวคิดสู่ที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน และให้การเห็นชมในการที่จะมีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้น โดยนัดประชุมชาวบ้านในวาระการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน มีชาวบ้านเห็นชอบด้วยส่วนหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 4 ผู้ใหญ่พรหมณ์ คตสุข นัดประชุมชาวบ้าน เพื่อจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน โดยนายชาย นันตะชัย ประสานงานกำหนดวันเวลากับทางคณะวิทยากรจัดตั้ง (ทีม อาจารย์จำนงค์ สมประสงค์) ในวันที่ 13 มกราคม 2539 มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 40-50 คน

ขั้นตอนที่ 5 การประชุมชี้แจงจากคณะวิทยากรจัดตั้ง โดยมี อาจารย์จำนงค์ สมประสงค์เป็นหัวหน้าคณะวิทยากร ประกอบด้วย นายไสว และ นายธนิธ ต่อชาวบ้านทุ่งอ้ายโ้ และในประชุมนี้มีชาวบ้านเข้าร่วมประชุม 40 - 45 คน ส่วนมากเป็นหัวหน้าครอบครัว และเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในครอบครัว ได้มีการเลือกตั้งตัวแทนเข้าเป็นคณะกรรมการบริหารชุดแรก ทำหน้าที่บริหารจัดการและเปิดดำเนินการธนาคารหมู่บ้านเป็นวันแรก มีสมาชิกแรกจัดตั้ง 37 คน มีเงินทุน 3,700 บาท

แผนผังแสดงกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล

3. การดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านในหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ภายหลังการจัดตั้งได้มีการดำเนินกิจกรรมทางด้านการเงินการคลัง บริการแก่ประชาชนที่สมัครเป็นในกระบวนการในการดำเนินการสมาชิกในระดับหมู่บ้าน มีกิจกรรมในด้านการออม และกิจกรรมทางด้านการกู้ยืมเงิน โดยที่มีชาวบ้านในหมู่บ้าน เข้ามามีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในการดำเนินการของธนาคารหมู่บ้าน โดยธนาคารหมู่บ้าน ทุ่งอ้ายโห้มีรายละเอียดกำหนดข้อบังคับธนาคาร ดังนี้

1) ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ เปิดทำการทุกวันที่ 5 ของเดือน สถานที่แรกเริ่มจัดตั้งใช้ศาลาวัดบ้านทุ่งอ้ายโห้ ต่อมาภายหลังจากเปิดทำการแล้ว 6 เดือน ได้เปลี่ยนมาใช้บ้านนางเพียร คตสุข ซึ่งเปิดเป็นร้านค้ากลางหมู่บ้าน เป็นสถานที่เปิดทำการ

2) ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ จะมีการรับสมัครสมาชิกธนาคารหมู่บ้านเพิ่มตลอดเวลา โดยมีกฎข้อบังคับในการรับสมัคร ต้องเป็นคนในหมู่บ้านและมีคุณธรรม จะสมัครสมาชิกใหม่ได้ในวันเปิดทำการ

3) ธนาคารหมู่บ้านมีบริการรับฝากเงินและกู้ยืมเงินให้กับสมาชิกตลอดจนเมื่อสิ้นปีสมาชิกจะได้รับเงินปันผล

4) ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ จะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้านทุกปี และมีการแถลงผลงานในรอบปีในที่ประชุมใหญ่ โดยเปิดแถลงการณ์ให้สมาชิกรับทราบ

ในการดำเนินกิจกรรมทางด้านบริหารการเงินการคลัง ผู้วิจัยได้เสนอข้อมูลผลการดำเนินการของธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้

รายงานกิจการ
ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหลพัฒนา
ประจำเดือนธันวาคม พ.ศ.2539

1. จำนวนเงินค่าหุ้น	
ยอดเงินค่าหุ้นยกมาจากเดือนก่อน	60,820 บาท
จำนวนเงินค่าหุ้นแรกเข้าเดือนนี้	200 บาท
จำนวนเงินค่าหุ้นรายได้	2,560 บาท
จำนวนเงินค่าหุ้นกู้ยืม	3,600 บาท
จำนวนเงินค่าหุ้นลาออกเดือนก่อน	- บาท
จำนวนเงินค่าหุ้นลาออกเดือนนี้	- บาท
จำนวนเงินค่าหุ้นคงเหลือเดือนนี้	67,180 บาท
2. จำนวนเงินกู้ยืม	
จำนวนเงินกู้ยกมาจากเดือนก่อน	57,500 บาท
จำนวนเงินให้กู้ยืมเดือนนี้	36,000 บาท
จำนวนเงินชำระหนี้เงินกู้	21,000 บาท
จำนวนเงินกู้ยืมคงเหลือ	72,500 บาท
จำนวนดอกเบี้ยเดือนก่อน	4,206 บาท
จำนวนเงินดอกเบี้ยเดือนนี้	1,960 บาท
รวมเงินดอกเบี้ย	6,166 บาท

รายชื่อคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหลปี 2540

1. นายเจิ่น	มีบุญล้ำ	ประธาน
2. นายชาย	หันตะชัย	รองประธาน
3. นางเพียร	คตสุข	เลขานุการ
4. นางเสงี่ยม	มากคิด	เหรัญญิก
5. นางสมปอง	ชูจิตร	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. นายชาติ	อันออด	ประชาสัมพันธ์
7. นายสุชาติ	มีบุญล้ำ	กรรมการติดตามหนี้
8. นายเจียน	คล้ายแก้ว	กรรมการติดตามหนี้
9. นายสุทัศน์	บุญเจือ	กรรมการติดตามหนี้
10. นายลุย	สมศรี	กรรมการการศึกษา
11. นายจรูญ	จันทร์เพ็ญ	กรรมการที่ปรึกษา
12. นายชิต	คตสุข	กรรมการที่ปรึกษา
13. นายสมพงษ์	เหลืองทอง	กรรมการที่ปรึกษา
14. นายพราม	คตสุข	กรรมการที่ปรึกษา
15. นายทา	เจื้อยรัมย์	กรรมการตรวจสอบบัญชี
16. นายสัมฤทธิ์	คดีเวียง	กรรมการตรวจสอบบัญชี

ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี อ.บุญทริก จ.อุบลราชธานี

ประวัติก่อนการจัดตั้ง

จากการสัมภาษณ์ นายทองลา วงษ์แก้ว (พระทองลา จันทลีโล ในขณะนั้น) กล่าวว่า แนวความคิดเรื่องธนาคารหมู่บ้านจากมูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐแห่งประเทศไทย หลักจากการที่ตนได้เข้าอบรมปรีชาธรรมที่วัดกระโจมทอง จังหวัดนนทบุรี ใช้เวลาอบรมประมาณ 7 วัน ในส่วนของเนื้อหาอบรมส่วนหนึ่งได้ฟังบรรยายจากนายไสว วิทยาการของมูลนิธิและประธานมูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐได้นำหลักธรรมที่สามารถปรับใช้ได้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน โดยส่วนหนึ่งต้องมีผู้จุดประกายความคิดให้กับชุมชนหรือชาวบ้าน อีกส่วนหนึ่งก่อนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ภายหลังจากอบรมปรีชาธรรมที่วัดกระโจมทองเสร็จแล้ว ตนได้ไปดูงานต่อที่วัดสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (สมัยท่านอาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ยังมีชีวิตอยู่) จุดสำคัญอยู่ที่การใช้วัดพระโดยส่วนมากใช้เป็นวันที่พระจะเทศนาอบรมสั่งสอนชาวบ้านและพุทธศาสนิกชน หรือชาวบ้านก็จะใช้บุญที่วัดอย่างเดียว ควรที่จะมีกิจกรรมหรือข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่จะเผยแพร่ให้กับชาวบ้าน มีเรื่องที่ต้องปรึกษาหารือ สอดแทรกด้วยน่าจะมีประโยชน์มากยิ่งขึ้น จากจุดประกายความคิดนี้เองภายหลังพระอาจารย์ทองลา กลับจากสวนโมกขพลารามแล้ว ผ่านไป 1 วัน ก็ได้ไปพบปะหารือกับผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 คือ นายสิงห์ เรือนเจริญ ซึ่งบ้านอยู่ติดกับวัด (บ้านอยู่หลังวัด) โดยอาจารย์ทองลาได้ไปพบท่านผู้ใหญ่สิงห์ กล่าวว่า “เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องธนาคารหมู่บ้าน ที่อาจารย์ทองลาได้นำมาเผยแพร่ อยากให้ชาวบ้านได้รู้จักอดออม โดยส่วนตัวแล้ว การนำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านมาใช้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้าน เพราะหมู่บ้านเราเคยมีการจัดตั้งกลุ่มในลักษณะนี้ คือ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของกรมพัฒนาชุมชน ตนเป็นผู้ใหญ่บ้านมา 20 ปี ถ้ามีสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ของชาวบ้านตนสนับสนุนเต็มที่ธนาคารหมู่บ้านจะช่วยสอนการเป็นคนอดออม การมีประโยชน์แหล่งเงินให้กับหมู่บ้าน ตนเป็นนักปกครองต้องช่วยเหลือสนับสนุน แต่รายละเอียดยังไม่ทราบในวิธิตาเนนการมากนัก ต่อคำถามที่ว่าเมื่ออาจารย์ทองลา ยอมรับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านเลยหรือไม่ ผู้ใหญ่สิงห์ เรือนเจริญ กล่าวว่า ก็ได้พูดคุยกับพระทองลาแล้ว เห็นว่ามีความตั้งใจจริง รายละเอียดต่างๆ ของธนาคารหมู่บ้านเท่าที่สอบถามก็น่าจะเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านมาก ส่วนตัวแล้วก็เพราะเห็นเป็นสิ่งที่ดี แต่ชาวบ้านจะรับหรือไม่ต้องใช้การประชาสัมพันธ์ชี้แจงให้ทราบก่อน”⁵

⁵จากการสัมภาษณ์ นายสิงห์ เรือนเจริญ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2540.

แล้วผู้ใหญ่สิงห์ดำเนินการอย่างไรต่อ ผู้ใหญ่สิงห์ได้ให้คำตอบว่า เมื่อเห็นชอบในเบื้องต้น ก็ได้พบกับคณะกรรมการหมู่บ้านบางส่วนในการระดมคนร่วมกัน ก็ได้เรียกคณะกรรมการหมู่บ้านส่วนหนึ่งมาปรึกษาหารือ โดยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน ก็มีความเคารพนับถือในตัวผู้ใหญ่สิงห์ และส่วนหนึ่งก็ศรัทธาในตัวพระอาจารย์ทองลา ส่วนหนึ่งโดยเชื่อถือในความเป็นพระ (นักบวชทางพุทธศาสนา) ของพระอาจารย์ทองที่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ตามวิธีของชาวบ้านหลังจากการประสานหารือกับผู้ใหญ่บ้านแล้ว วันพระ (คือ 15 ค่ำ ตามธรรมเนียมเรียกของชาวบ้าน) วันพระแรกที่อาจารย์ทองลาจะเริ่มนำแนวคิดขยายสู่ชาวบ้าน โดยปกติจะมีชาวบ้านหมู่ 1 และหมู่ 6 ที่ใฝ่ในการทำบุญ จะเข้าร่วมถวายอาหารเข้าแก่พระภิกษุสามเณร (ในขณะนั้นมีพระ 2 รูป หลวงพ่อสูงอายุ 1 รูป พระทองลา 1 รูป และสามเณร 1 รูป) หลังจากฉันอาหารเข้าเสร็จ พระอาจารย์ทองลาก็ได้แสดงธรรมในหัวข้อธรรมเรื่อง ความสามัคคีและความซื่อสัตย์ ได้สอดแทรกความคิดหลักเรื่องธนาคารหมู่บ้านที่ท่านได้รับการอบรมมาให้ชาวบ้านที่มาร่วมวันพระฟัง (ประมาณ 50-60 คน) จากการสัมภาษณ์แบบหลังเลิกกับนายทองลาปัจจุบัน ในการพบปะหารือกันเรื่องธนาคารหมู่บ้านในชาวบ้านก็มีความคิดเห็นหลากหลาย ทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ในส่วนที่ไม่เห็นด้วย เพราะส่วนหนึ่งได้เสนอถึงความล้มเหลวของรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของกรมพัฒนาชุมชน ซึ่งไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากนัก ในประเด็นนี้ทางพระอาจารย์ทองลาได้ชี้แจงประเด็นของรูปแบบวิธีการส่วนหนึ่ง (ยังไม่ละเอียดมากนัก) โดยได้แจ้งว่าประชุมนี้ชี้แจงอีกครั้งหนึ่ง ในส่วนของชาวบ้านที่เห็นด้วยในวันนั้น อ.ทองลา กล่าวว่า มีชาวบ้านเห็นด้วยประมาณครึ่งต่อครึ่งของชาวบ้านที่เข้าฟังในวันพระนั้น และตนได้นัดหมายอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งตนจำวันที่ไม่ค่อยได้ต้องดูจากปฏิทินปี 36 อีกครั้งหนึ่งโดยอาจารย์ทองได้นัดหมายอีก 5 วัน

ภายหลังจากได้กลุ่มชาวบ้านที่เห็นด้วยประมาณ 30-35 คนแล้ว ตนได้ประสานกับทางมูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ เพื่อขอรับการสนับสนุนวิทยากรจัดตั้งจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะสนับสนุนในแง่วิธีการและวัสดุอุปกรณ์เป็นสมุดบัญชีและช่วยสอนการดำเนินการ การริเริ่มการจัดตั้ง จะเห็นได้ว่า เริ่มตั้งแต่พระทองลาได้รับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านจากการเข้าร่วมฟังการบรรยายจาก นายไสว ประธานเผยแพร่มูลนิธิชีวิตประเสริฐ ในการเข้ารับการอบรมที่นนทบุรี 7 วัน มีกระบวนการในยอมรับแนวคิดของพระทองลา ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระทองลาได้คำตอบว่า “ตนเข้าฟังบรรยายพิเศษในหัวข้อการพัฒนาหมู่บ้านจากนายไสว ซึ่งต่อมาทราบว่า เป็นประธานมูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ ได้ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของหมู่บ้าน การรวมกลุ่มของชาวบ้าน ซึ่งตนก็ซักถาม นายไสว หลายจุดด้วยกัน มีคำตอบหนึ่งซึ่งตนเห็นว่าเป็นสิ่งที่ต้องนำมาให้เกิดขึ้นที่บ้านโพธิ์ศรี คือ เป็นธนาคารของพวกชาวบ้าน เรามีวิธีการของชาวบ้าน พวกเราจะเป็นผู้จัดการเองเป็นคนถือหุ้น มีหุ้นมีอำนาจกำหนดระเบียบวิธีการที่เป็นของพวกเราได้ ชาวบ้านชนบทจะได้ฝึกการเป็นนายธนาคารเป็นเหมือน คุณชิน

โสภณพานิช มีประธานมีกรรมการ มีสมาชิก และจะช่วยเหลือกันในทางการเงินของหมู่บ้าน จะได้ฝึกการอบรม การลงทุน และการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน เราจะขยันทำมาหากิน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” เป็นคำตอบที่สะท้อนถึงความสำนึกถึงประโยชน์หรือมองเห็นประโยชน์จากการรับฟังบรรยายจาก นายไสว ผู้วิจัยได้มีโอกาสนสัมภาษณ์ท่าน ได้ข้อความ⁹ “ธนาคารหมู่บ้านจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะแก้ไขปัญหาของสังคมชนบท กระบวนการของมันจะช่วยสอนความเป็นคนที่มีคุณธรรม รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของ ปัญหาเศรษฐกิจ ความยากจน จะแก้ไขได้ โดยยึดหลักธรรมะมาผสมผสานในการดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน และจะช่วยหลักการประชาธิปไตยพื้นฐาน ในการรวมกลุ่มของชาวบ้านได้ เพราะกระบวนการของธนาคารหมู่บ้าน มีรูปแบบ แบบอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบเริ่มตั้งแต่การรวมกลุ่มกันเป็นสมาชิกจัดตั้งองค์กรขึ้นมา กระบวนการในการเลือกสรรผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่สำคัญในการดูแลเงินทองของพวกเค้า(ชาวบ้าน) การจัดสรรเลือกผู้ที่เชื่อมั่นว่าจะไม่โกงกิน มีการทำงานจริงหรือผลประโยชน์ของชาวบ้าน ซึ่งสามารถวัดได้ ตลอดจนความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านการตรวจสอบผลการดำเนินการ และการรายงานผลการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ทั้งส่วนใหญ่และส่วนน้อย ตลอดจนกระบวนการในการตัดสินใจ รูปแบบวิธีการต่าง ๆ โดยนัยแล้วเป็นการวางพื้นฐานสอนเรื่องการกระจายอำนาจ การทำให้ชาวบ้านมองเห็นศักยภาพของตนเองที่จะดำเนินการสาธารณะในชุมชนเล็กๆ จะทำให้ชาวบ้านได้มองเห็นความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงของวิธีการแบบคล้ายคลึงกันนี้ มองว่าที่แท้จริงแล้วการเมืองเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อสังคมทั้งหมดต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เพราะผลพวงของมันแล้ว เป็นสิ่งที่กระทบต่อคนในสังคมทั้งหมด ธนาคารหมู่บ้านจะเป็นบทเรียนขึ้นหนึ่งในการทำความเข้าใจเรื่องการเมือง ความเป็นส่วนหนึ่งหรือรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในสังคมชนบทระดับหมู่บ้านซึ่งจะสอดคล้องกับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่มีสภาให้กับท้องถิ่นในประเด็นหรือปัญหาในทางสาธารณะต้องได้รับการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

จากบทสัมภาษณ์ที่ได้รับเป็นเครื่องชี้ถึงเป้าหมายและผลพวงของแนวคิดธนาคารหมู่บ้านในวงกว้าง ซึ่งผู้วิจัยจากการที่ไปร่วมสังเกตการณ์พบปะ นายไสว บุญเทาว์ ประธานกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้านคนแรก อายุ 63 ปี อาชีพทำนา สถานภาพทางเศรษฐกิจเป็นผู้มีอันจะกินคนหนึ่งของหมู่บ้าน ได้กล่าวว่า “ตนได้รับการชักชวนจากอาจารย์ทองลา ให้เข้าร่วมสมัครเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ยอมรับในการเป็นพระนักพัฒนาของพระทองลาได้ทำประโยชน์หลายอย่างให้กับชุมชน เป็นผู้นำศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนจัดตั้งในบริเวณวัด และช่วยเหลือพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กใน

⁹สัมภาษณ์ นายไสว มีชัยธรรม เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2540.

ช่วงกลางวัน ธนาคารหมู่บ้านเป็นสิ่งที่จะช่วยเหลือชาวบ้านด้วยกัน เพราะทุกคนจะเป็นเจ้าของร่วมกันมีวิธีการระดมทุนจากพวกเรา เราสามารถจะฝากเงินได้ และกู้ยืมได้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่า” ต่อคำถามที่ได้รับการเลือกให้เป็นประธานกรรมการธนาคารอย่างไร นายไสว บุญเทาว์ ตอบว่า “ชาวบ้านได้เสนอชื่อตน ซึ่งปกติแล้วตนเป็นคนที่ทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้านมาโดยตลอดเป็นมัคคทายกวัด เป็นกรรมการหมู่บ้าน และทำงานในส่วนร่วมของชุมชนหมู่บ้านโพธิ์ศรีอยู่ตลอด ดีใจและรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้รับเลือก และได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน” ต่อคำถามที่ได้รับจากสมาชิกและแกนนำในการจัดตั้งจะเห็นได้ชัดว่ากระบวนการในการส่งต่อความคิดธนาคารหมู่บ้านมีวิธีการในการส่งผ่านมาจากแกนนำสู่แนวร่วม และเมื่อแนวร่วมรับแนวคิดแล้ว ก็จะมีการส่งผ่าน (ส่งต่อ) ไปเป็นทอดๆ โดยมีเป้าประสงค์ร่วมกันให้เข้าสมัครเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ต่อคำถามที่สมาชิกธนาคารหมู่บ้านท่านหนึ่ง นายแดง ดาวใส สมาชิกธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี แรกจัดตั้งทำงานที่กรรมการบริหาร อายุ 45 ปี กล่าวว่า “ตนได้รับการชักจูงจากการเข้าฟังการชี้แจงจากพระทองลาที่ท่านเทศน์ แล้วก็ร่วมประชุมกับคณะวิทยากรจัดตั้งจากกรุงเทพฯ แล้วเห็นว่าจะเป็นประโยชน์กับชุมชนหมู่บ้านเรา เป็นการระดมเงินและมีความซื่อสัตย์ต่อกันของสมาชิก ประโยชน์ที่ได้รับก็เป็นการออมเงิน และกู้ยืมเงินในดอกเบี้ยต่ำ ส่วนตัวแล้วรู้จักพระทองลา เห็นท่านเป็นพระนักพัฒนาดี” คำตอบของนายแดง ดาวใส และของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านหลายท่านได้ให้คำตอบในลักษณะเดียวกันเป็นการแสดงถึงการยอมรับในแนวคิดของธนาคารหมู่บ้าน โดยอาศัยการประชุมชี้แจงภายหลังการฉันอาหารในการขยายแนวคิดในวงกว้างขึ้น

การประชุมจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี

วันเริ่มจัดตั้ง 7 กันยายน 2536 เวลาประมาณ 09.30 น. การประชุมชี้แจงโดยคณะวิทยากรจัดตั้งจากกรุงเทพฯ ประสานติดต่อจากอาจารย์ทองลาซึ่งจะเป็นผู้จัดเตรียมชุมชนและพื้นที่ ในส่วนของวิทยากรจัดตั้งเป็นผู้เสนอวิธีดำเนินการและปลุกเร้าใจด้วยเนื้อหาสาระโดยใช้ประเด็นทางด้านธรรมเป็นหลัก เมื่อถึงเวลานัดหมาย หลังจากที่อาจารย์ทองลาได้เตรียมชาวบ้านที่เห็นด้วยประมาณ 35-40 คน ก็ได้มารอรับฟังการประชุมชี้แจงจากคณะวิทยากรจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจากกรุงเทพฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 ที่ปกติก็ใช้บริการ (ทำบุญฟังเทศน์ที่วัดโพธิ์ศรีเป็นประจำอยู่แล้ว) โดยชาวบ้านที่มาชุมนุมรอฟังรายละเอียดและวิธีดำเนินการทางด้านธนาคารจากคณะวิทยากร มีข้อสังเกตกลุ่มบุคคล 35-40 คนนี้ ตั้งใจและยอมรับที่จะเป็น

สมาชิกธนาคารหมู่บ้านอยู่แล้ว เพียงแต่อาจยังไม่ได้ศึกษารายละเอียดวิธีดำเนินการ ใน ส่วนของวิธีการเท่านั้นแต่ในลักษณะของความคิดเป็นสมาชิกอยู่แล้ว

การประชุมจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี

ประกอบด้วย อาจารย์จำนงค์ สมประสงค์ นายสมาคมพัฒนาหมู่บ้าน นายไสว ประธานมูลนิธิ หลังจากการประชุมชี้แจงจากบทสัมภาษณ์พระทองลาถึง บรรยากาศโดยทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยได้พยายามกระตุ้นเตือนความทรงจำของท่าน ให้นึกถึง ภาพที่เกิดขึ้น พระทองลาได้แสดงความเห็นว่า “บรรยากาศวันนั้น พอคณะอาจารย์ จำนงค์มาถึง ตนได้แนะนำให้กับกลุ่มชาวบ้านที่มารอรับฟังการชี้แจง จำนวน 35-40 คน โดยประมาณ ส่วนมากเป็นชาย และเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหญิงบ้างและเด็กไม่มากนัก ในสมัยนั้นตนบวชเป็นพระอยู่ได้สถานที่ใช้ก็ศาลาวัด (ศาลาการเปรียญ) เป็นสถานที่ประชุมวันนั้น ชาวบ้านที่มาร่วมประชุมหลายท่านอยากรู้รายละเอียดวิธีดำเนินการทุกคนรอคอยการมาของวิทยากร ถ้าจำไม่ผิดคณะวิทยากรใช้รถตู้มาจาก จังหวัดอุบลราชธานี ชาวบ้านที่เข้าร่วมโดยคณะวิทยากรเมื่อมาถึงก็ได้ขึ้นมานบนศาลา แล้วทักทายกราบไหว้พระพุทธรูป ซึ่งบริเวณศาลาจะมีพระประธานอยู่” ผู้วิจัยได้สอบถามถึงถ้อยคำที่คณะวิทยากรได้กล่าวชี้แจง ได้รับคำตอบว่า คงจะบอกถ้อยคำทั้งหมดไม่ได้แน่นอน แต่ประเด็นหนึ่งคือถ้อยคำของ อ.จำนงค์ที่กล่าวว่า “ปัญหาความยากจนในชนบท ในหลวงของเราท่านได้คิดค้นหาวิธีการแก้ไข ในรูปของธนาคารหมู่บ้านจะเป็นทางแก้หนึ่งของชาวชนบท พวกเราต้องร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาความยากจนโดยพวกเราทุกคน”

การประชุมชี้แจงหลักการของธนาคารหมู่บ้านได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก จากชาวบ้านเข้าร่วมประชุม จากคำบอกกล่าวของนายทองลา (พระทองลาในขณะนั้น) มีการซักถามถึงรายละเอียดวิธีการในการดำเนินการกิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้สอบถามเรื่องเนื้อหาสาระส่วนใดที่ทำให้ชาวบ้านในที่ประชุมยอมรับแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน นายทองลากล่าวว่า “มีหลายอย่างด้วยกัน คณะวิทยากรทุกท่านพูดดีมาก” อาจารย์จำนงค์ กล่าวถึง แนวคิดเรื่องธนาคารในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ปัญหาที่ชาวบ้านในชนบทขาดแหล่งเงินทุนของหมู่บ้าน ไม่มีการออมชอมจากการกั๊ยเงินที่แพงจากนายทุนในตัวอำเภอ หรือการซื้อถูกขายแพงพ่อค้า น่าจะมีสิ่งหนึ่งที่พวกเราทุกคนทำได้ ธนาคารหมู่บ้านจะเป็นทางออกหนึ่ง เป็นคำกล่าวที่พูดถึง อาจารย์จำนงค์ สมประสงค์ หัวหน้าวิทยากรที่จัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยเคยให้สัมภาษณ์ท่านถึงวิธีการที่จะเข้ามาเผยแพร่แนวคิดธนาคารหมู่บ้านมีวิธีการอย่างไรบ้าง อาจารย์จำนงค์ กล่าวไว้ว่า “สิ่งที่จำเป็นที่สุดคือความพร้อมของชุมชนนั้น และการแนะนำของหมู่บ้านที่มีความตั้งใจ มีความตั้งใจโดยมีจุดหลักคือ อยู่ที่ชุมชนของหมู่บ้านในการที่จะทำหรือไม่

ทำ พวกเราสนับสนุนได้ในทางวิชาชีพ และรายละเอียดด้านเทคนิคการทำงาน แต่จุดหัวใจอยู่ที่ชุมชนชาวบ้านจะรับไปดำเนินการหลัก คือ ต้องมีการแนะนำการทำงานที่ประสานแนวคิด ขยายผลงานต่อไปให้ได้ในการดำเนินการ ต้องใช้หลักคุณธรรมเข้ากำกับ”

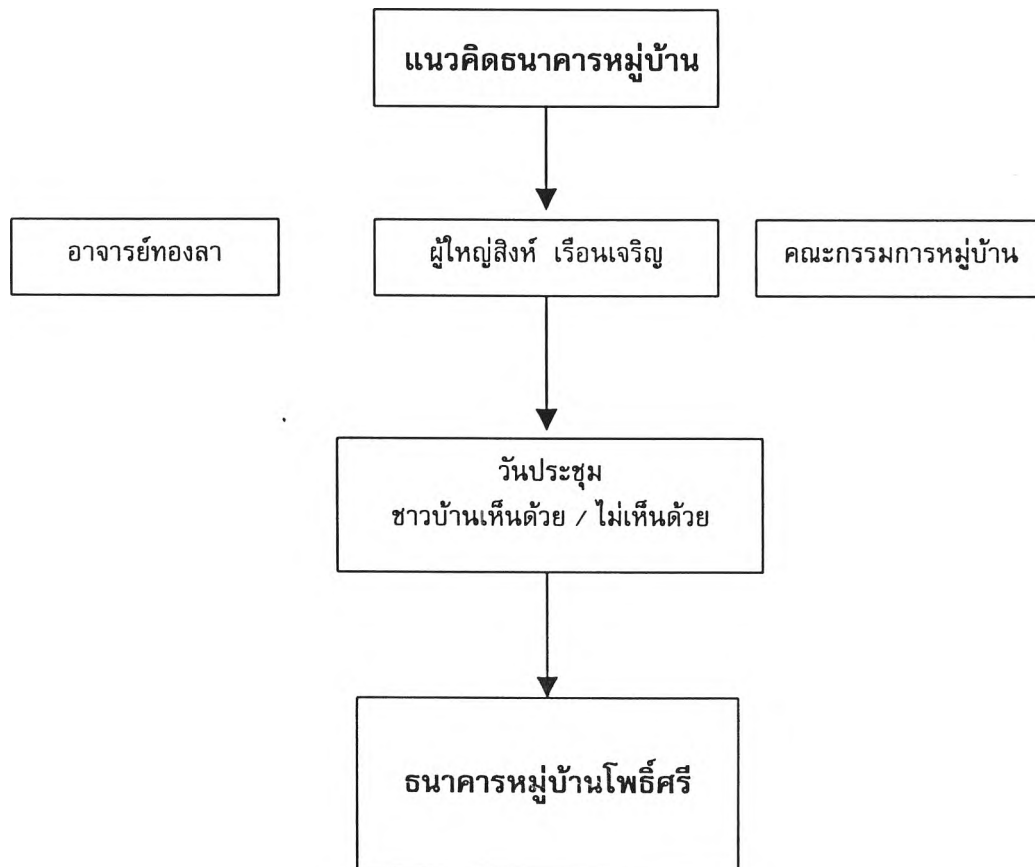
มีการซักถามในประเด็นไหนบ้าง ซึ่งจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้านในวันประชุมกรรมการหมู่บ้านไว้มีประเด็นคำถามสำคัญ ดังนี้

จะมีการตั้งกรรมการหมู่บ้านได้อย่างไร ต่อคำถามนี้คณะวิทยากรได้อธิบายว่าต้องมีชาวบ้านพวกเราสมัครเข้าเป็นสมาชิกลงสู่บ้าน และมีคณะกรรมการดูแลเงินพวกนี้ให้ทำการบริหาร ซึ่งก็คือการมีบริการรับฝากเงิน และให้กู้เงิน ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักในช่วงแรกของพวกเรา บริการรับฝากเงินอย่างไร และกู้เงินอย่างไรนี้ มีรายละเอียดในหนังสือ และพวกเราจะกำหนดกติการ่วมกันเป็นข้อบังคับของธนาคารหมู่บ้าน แต่จุดเริ่มต้นตรงนี้ พวกเรามีความคิดเห็นร่วมกันที่จะมีธนาคารหมู่บ้านเกิดขึ้น เราจำเป็นต้องหาคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นมา 1 ชุด เพื่อทำหน้าที่ตรงนี้คล้าย ๆ ธนาคารพาณิชย์ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ดำเนินการต่อประเด็นนี้ ชาวบ้านในที่ประชุมก็ได้มีการนำเสนอบุคคลที่ตนเห็นว่าเหมาะสมเป็นประธานกรรมการบริหาร โดยคณะวิทยากรได้พยายามชี้้นำให้คำนึงเลือกสรรบุคคลที่ดีมีคุณธรรม และโดยรวมแล้ว ชาวบ้านจะมีการรับรู้ในพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้นอยู่แล้ว ที่ประชุมจัดตั้งได้เสนอชื่อ นายไสว บุญเทาว์ ราษฎรหมู่ที่ 1 ต.โพธิ์ศรี อายุ 65 ปี เป็นผู้ทำหน้าที่เป็นประธานและกรรมการต่าง ๆ โดยได้รับแต่งตั้งอย่างเป็นทางการทั้งจากชาวบ้านและคณะวิทยากร โดยมีเสียงยกมือสนับสนุนของท่านร่วมด้วย

1. นายไสว บุญเทาว์	ประธานกรรมการ
2. นายทองพูน สายสมบัติ	รองประธาน
3. นางวิมลยา พรหมวงศ์	เลขานุการ
4. นายชายทะเล โคตคา	กรรมการ
5. นายสรารวุฒิ วุฒิตา	กรรมการ
6. นายเกษ แก้วกิ่ง	กรรมการ
7. นางวิเชียร โคตคา	กรรมการ
8. นายแดง ดาวใส	กรรมการ
9. นายสิงห์ เรือนเจริญ	กรรมการ

ที่ประชุมวันจัดตั้งได้มติเลือกนางวิมลยา พรหมวงศ์ ทำหน้าที่เลขานุการ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในด้านบัญชีการเงินในการจัดทำเอกสารและจัดวาระการประชุมนำเสนอ งานด้านเอกสาร

แผนผังแสดงกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี

อธิบายกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านวัดศรีเจริญ

แยกลำดับขั้นตอนอธิบายได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 พระอาจารย์ทองลาได้รับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านจากการได้ฟังการบรรยายจากประธานเผยแพร่มูลนิธิชีวิตประเสริฐ

ขั้นตอนที่ 2 อาจารย์ทองลาได้นำแนวคิดขยายสู่ผู้ใหญ่สิงห์ เรือนเจริญ

ขั้นตอนที่ 3 อาจารย์ทองลาได้ขยายแนวคิดธนาคารหมู่บ้านสู่ประชาชนในวันพระ

ขั้นตอนที่ 4 ประชาชนที่รับฟังแนวคิดธนาคารหมู่บ้านในวันพระที่เห็นด้วยในเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 5 ประชาชนที่เป็นด้วยกับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านรับฟังวิธีดำเนินการจากคณะวิทยากรจัดตั้ง และ คัดเลือกตัวแทนเป็นคณะกรรมการบริหารและดำเนินการธนาคารหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 6 การดำเนินการบริหารธนาคารหมู่บ้าน

ลำดับขั้นตอนการริเริ่มจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน

กระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี

การประชุมในวันที่ 7 กันยายน 2536 ได้มีราษฎรหมู่ 1 ,หมู่ 6 จำนวนประมาณ 35-40 คน ซึ่งเป็นบุคคลที่เห็นด้วยกับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านจากท่านอาจารย์ทองลา ลักษณะพฤติกรรมของชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมในวันจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านนั้น ซึ่งมีบุคคลเข้าร่วมประชุม จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นายสิงห์ เรือนเจริญ ที่เสนอรายชื่อบุคคลที่สมควรเป็นประธานในการดำเนินการ โดยคณะวิทยากรได้นำเสนอแนวคิดเรื่องความซื่อสัตย์ของกลุ่มที่สมาชิกควรมีต่อกัน และส่วนหนึ่งเผยแพร่หลักธรรมะเรื่องความสามัคคี สมาชิกราษฎรที่เข้ารับฟังเกิดความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่อยากจะทำเป็นสมาชิก เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของประชาชน กล่าวคือ จากหลักการธนาคารหมู่บ้าน สมาชิกจะต้องเสียเงินค่าสมัครเป็นสมาชิกและจะต้องมีหุ้นแรกเข้าอย่างต่ำคนละ 50 บาท โดยผลประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับคือการได้สิทธิ์ที่จะกู้เงินและคัดเลือกสมาชิกเข้าดำเนินการบริหารจัดการ ในประเด็นของการศึกษามุ่งเจาะลึกการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนมี 2 ระดับ คือ ระดับแรก การเข้าฟังและสมัครเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน โดยต้องสมัครเป็นสมาชิกแรกเข้า และอีกส่วนหนึ่งหรืออีกระดับหนึ่ง คือ การที่เข้าเป็นสมาชิกและได้รับการเลือกให้เป็นคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งมีอยู่ 9-15 คน เป็นคณะกรรมการบริหาร จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงพฤติกรรมของประชาชนบ้านวัดโพธิ์ศรี หมู่ 1 และ หมู่ 6 ที่เข้ารับฟังการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในวันที่ 7 กันยายน 2536 นั้น สมาชิกเป็นกลุ่มที่เห็นด้วยตั้งแต่แรกในวันพระที่ อ.ทองลาได้นำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านเข้ามาเผยแพร่ กล่าวคือ กลุ่ม 30 คนนี้เป็นกลุ่มที่เห็นด้วยและเกิดความคิดที่จะเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจการธนาคารหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์พระทองลา

ขั้นตอนการประชุม วันพระที่ 3 กันยายน 2536 เป็นวันแรกที่อาจารย์ทองลา ได้นำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านมาเผยแพร่ โดยมีประชาชน ชาวบ้าน 60 คนเข้ารับฟัง ส่วนมากของประชาชนจะเป็นชาวบ้านหมู่ 4 และเป็นหัวหน้าครอบครัว โดยอาจารย์ทองลาได้ใช้เวลาหลักจากฉันอาหารเช้าเสร็จได้นำแนวคิดเรื่องธนาคารหมู่บ้านที่ตนได้

รับจากสำนักการอบรมบริหารธรรมนั้น ญาติโยมส่วนมากเห็นด้วยในหลักคุณธรรมที่ชาวบ้านจะมีกิจกรรมอะไรสักอย่างที่เป็นของชาวบ้าน ทำโดยชาวบ้านและเพื่อชาวบ้าน รู้สึกมองเห็นผลดีที่จะเกิดขึ้นของธนาคารหมู่บ้าน แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ความซื่อสัตย์ของสมาชิกที่จะเข้าร่วมหุ้นด้วย และเต็มใจที่จะเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านและโดยส่วนตัวศรัทธาการปฏิบัติของอาจารย์ทองลา ที่ได้ประพฤติปฏิบัติตามสมควรของพระนักพัฒนา ได้ริเริ่มหลักการหลายอย่างเพื่อชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ที่เห็นได้ชัด คือ "ศูนย์เลี้ยงเด็ก แนวโน้มในการขยายของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านมีการเพิ่มขึ้นตลอดทุกวันทำการ ซึ่งธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีจะเปิดทำการทุกวันพระ ใช้สถานที่ศาลาวัด(ศาลาการเปรียญ) เป็นสถานที่ทำการตั้งแต่เวลา 09.00 น. เป็นต้นไปถึง 12.00 น. ซึ่งในตอนแรกจะพอดีกับเวลา แต่เมื่อสมาชิกขยายตัวขึ้น ต้องเปิดทำการถึง 16.00 น. การรับสมาชิกใหม่แรกเข้าเพิ่มทุกวันทำการเป็นเครื่องชี้หนึ่งคือการได้รับการยอมรับจากชาวบ้านและเข้าร่วมเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน โดยในการวิจัยได้มุ่งค้นหาคำตอบลักษณะรูปแบบ แบบแผนการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านว่ามีลักษณะอย่างไร สาเหตุแบบแผนอย่างไร ต่อคำถามที่มุ่งหาคำตอบ การดำเนินการของธนาคารหมู่บ้านมีกิจกรรมทั้งการรับฝากเงินและกู้ยืมเงิน คณะกรรมการบริหารได้เรียนรู้วิธีการลงรายการบัญชี และเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นลักษณะการทำงานเป็นทีมมีการรับ ลงบัญชี การประชุมชี้แจง ตอบข้อซักถาม ของเหล่าสมาชิก และการแสดงรายงานเดือนของธนาคารหมู่บ้านในรูปของตัวเงินเรียนหุ้นสมาชิกปัจจุบันกี่คน มีหุ้นเท่าไร มีการกู้ยืมเงินอย่างไร เท่าไหร่ซึ่งในรายละเอียดเอกสารรายงานกิจการและทะเบียนประวัติของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านได้สูญหายไปในการเสนอผลงานให้ข้อมูลจึงมีข้อจำกัด ดังได้นำเสนอในเบื้องต้น กิจกรรมหลักของธนาคารหมู่บ้าน คือ วัดโพธิ์ศรีได้มีกิจกรรมดังนี้ตามแนวทางของธนาคารหมู่บ้านในส่วนตัวได้รับการชักชวนจากพระอาจารย์ทองลา ให้เข้าร่วมด้วย เห็นว่าตนเองมีความรู้พอสมควรน่าจะมีส่วนสำคัญในการทำหน้าที่ โดยก่อนที่ตนเองจะเข้าร่วมเป็นสมาชิก ก็ได้ทำหน้าที่เป็นครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนของศูนย์เด็กเล็กของวัดอยู่แล้ว มีภาระงานภารกิจหลายอย่างต้องทำหน้าที่ครูผู้ดูแลเด็กประมาณ 40 คนที่ทางวัดรับภาระ ช่วยเหลือชาวบ้าน ในละแวกชุมชนนั้น พระอาจารย์ทองลาได้มาพบปะพูดคุย และชักชวนเข้าร่วมกลุ่มจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ในส่วนตัวของตนเองก็ชอบที่จะช่วยเหลือมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนหมู่บ้านอยู่แล้ว ตนเคยทำงานที่ กรุงเทพมหานคร เรียนจบปริญญาตรีทางด้านครุศาสตร์ จากวิทยาลัยครูพระนคร เมื่อได้รับการทาบทามและศึกษาแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน ก็มองเห็นเป็นทางแก้ไขปัญหาทางหนึ่งให้กับชาวบ้านโพธิ์ศรีได้ และยังได้ฟังคำชี้แจงจากคณะวิทยากรจัดตั้ง ก็มองเห็นความสำคัญยิ่งขึ้นของธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางของธนาคารหมู่บ้าน และได้รับการเสนอชื่อจากอาจารย์ทองลาให้ทำหน้าที่เหรัญญิกและเลขานุการของธนาคารหมู่บ้าน ประกอบกับได้รับเสียงสนับสนุนจากสมาชิกหมู่บ้าน ก็มุ่งมั่นตั้งใจที่จะ

ทำงานนี้ให้สัมฤทธิ์ผลให้จงได้ การดำเนินกิจการของธนาคารจะเป็นลักษณะการฝากเงิน และกู้ยืมเงินเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะเป็นงานทางด้านเอกสารลงรายการ และตรวจสอบบัญชีธนาคาร เพื่อให้เกิดความโปร่งใสได้ทำงานในรูปของคณะกรรมการขึ้นปัญหาและอุปสรรค นางวิมลยา พรหมวงศ์ ได้ให้ความคิดเห็นว่า เมื่อธนาคารเปิดดำเนินการแล้วเปิดทำการทุกวันพระ เดือนละ 4 ครั้งภายหลังเปิดแล้ว 2 ปี เงินหมุนเวียนก็มีจำนวนมากประกอบกับการเปิดรับกักกว้างขวาง ทำให้มีกลุ่มข้าราชการและชาวบ้านบางส่วนเข้ามาเป็นสมาชิกและกู้ยืมเงินเป็นจำนวนมาก แต่พอจะชดใช้คืนก็ผ่อนผัน ทำให้สถานะด้านการเงินของธนาคารมีปัญหาเหมือนกันคือ เงินขาดมือ ต้องชี้แจงชาวบ้านอย่างมาก แต่สมาชิกที่กู้ยืมจำนวนมากก็ยังเพิกเฉย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะคณะกรรมการธนาคารเชื่อมั่นในความเป็นข้าราชการมีหน้ามีตา น่าจะมีเงินชดใช้แต่ภายหลังก็ได้กำหนดวิธีการให้กู้ยืมที่มีมาตรการเข้มข้น เพื่อลดปัญหาดังกล่าวลงได้ระดับหนึ่ง แต่เงินกู้ที่ค้างไม่ชำระ แต่ย้ายไปแล้ว ก็ไม่รู้จะทวงถามอย่างไร ในประเด็นปัญหานี้ยังเรื้อรังอยู่ การตัดยอดก็เอาตัวเลขนี้ คิดรวมไปด้วยแต่แยกประเภทไว้ นับเป็นปัญหาอยู่เหมือนกัน เพราะเมื่อประชุมชาวบ้านแล้วจะมีการซักถาม และให้ทางคณะกรรมการบริหารหาทางดำเนินการแก้ไขให้ได้

บทสัมภาษณ์ นายเกษ แก้วกิ่ง กรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี นายเกษ เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการเสนอชื่อเป็นกรรมการในส่วนตัวรู้จักพระทองลา ตนเป็นคน que เข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านมาโดยตลอด เป็นกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้าน อายุ 65 ปี ยอมรับในวิธีการของธนาคารหมู่บ้าน เห็นว่าน่าจะเป็นสิ่งที่ดี เมื่อนำมาปฏิบัติโดยยึดหลักของธรรมะ ในส่วนของตนแล้วอยากให้ชาวบ้านมาสมัครเป็นสมาชิกและต้องมีคุณธรรมความซื่อสัตย์และถือสัจจะ ร่วมกับการที่จะร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารหมู่บ้านต่อคำถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค ก็ได้รับคำตอบคล้ายคลึงกับนางวิมลยา พรหมวงศ์

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจาะลึกกับสมาชิกธนาคารหมู่บ้านอีกหลายราย คำตอบที่ได้รับต่อประเด็นคำถามโดยในส่วนนี้ผู้วิจัยได้แบ่งสมาชิกออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. สมาชิกแรกจัดตั้ง
2. สมาชิกภายหลังจัดตั้งแล้ว

ในส่วนสมาชิกแรกจัดตั้ง จะเป็นผู้ที่เข้าร่วมประชุมรับฟังคำชี้แจงจากคณะกรรมการจัดตั้ง (ทีมอาจารย์จ่านงค์ สมประสงค์) และส่วนมากจะเป็นหัวหน้าครอบครัวมีผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ซึ่งจากการสัมภาษณ์หลายท่านได้รับคำตอบที่คล้ายคลึงกัน โดยส่วนหนึ่งลังเลใจในเบื้องต้นที่จะเข้าเป็นสมาชิก ภายหลังรับฟังแล้วก็มองเห็นประโยชน์หรือความเป็นไปได้ แต่มีเงื่อนไขที่คล้ายคลึงกัน การที่จะได้รับการ

ป้องกันการทุจริตหรือการโกงอย่างไร ซึ่งประเด็นนี้คณะวิทยากรได้เสนอวิธีการที่จะให้เกิดความซื่อสัตย์ มีสัจจะต่อกัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพย์สินเป็นส่วนหนึ่งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบถึงความรู้สึกที่ชาวบ้าน สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน มีต่อกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านแล้ว การยอมรับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านของสมาชิกแรกจัดตั้งนั้น มีปัจจัยหรือวิธีการหลายอย่างที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ จากจุดแรกที่พระอาจารย์ทองลาได้นำมาชี้แจงอยากให้มีกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ในรูปแบบของธนาคารหมู่บ้านโดยเสนอแนวคิด หลักการวิธีการดำเนินการ สมาชิกที่รับฟังก็มองเห็นความสำคัญผลประโยชน์ที่จะได้รับเปรียบเทียบแล้ว การที่บุคคลยอมทำสัญญาร่วมกัน ต้องคำนึงคือประโยชน์ที่จะได้รับและหาวิธีการในการก่อให้เกิดผล ทั้งในแง่ของผลกำไร หรือสิทธิประโยชน์ต่างๆ ซึ่งธนาคารหมู่บ้านเป็นช่องทางหนึ่งในการแสดงออกร่วมกัน ตามวิถีประชาธิปไตยระดับพื้นฐานที่บุคคลจะร่วมสัญญาประชาคมกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ ในการที่จะสร้างค่าปัจจัยในตัวหนึ่งในการรับรู้และตัดสินใจของบุคคลในการเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านนั้น มีเหตุปัจจัยหลายอย่าง ตั้งแต่การได้รับการกระตุ้นเตือนจากภายนอกของชุมชนจากคณะวิทยากรจัดตั้งส่วนหนึ่ง และการได้รับการกระตุ้นโน้มน้าวจากบุคคลรอบข้าง จากแกนนำจัดตั้ง หรือจากผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านก่อนแล้วซึ่งลักษณะดังกล่าว ในการตัดสินใจของคนๆ หนึ่งต่อกิจกรรมอันใดสักอย่าง ย่อมมีเหตุปัจจัยหรือความเป็นผู้เกี่ยวข้องในการตัดสินใจจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายตัวด้วยกัน ซึ่งส่วนนี้ผู้วิจัยได้พยายามสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อแบ่งเหตุปัจจัยต่างๆ ว่ามีผลอย่างไรบ้าง แต่จากการสัมภาษณ์เจาะลึกสมาชิกหลาย ๆ ท่านจะรับคำตอบที่เป็นไปแนวทางเดียวกัน คือ จากเหตุหลายอย่างผสมผสานกัน โดยได้รับแรงจูงใจกระตุ้นเตือนจากเหตุปัจจัยทั้งหลายดังได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งส่วนนี้ผู้วิจัยได้แบ่งระดับการรับรู้ต่อธนาคารหมู่บ้านและการได้รับอิทธิพลจากสิ่งต่างๆ ดังนี้

สมาชิกธนาคารหมู่บ้านหลายรายได้รับทราบเรื่องราวของธนาคารหมู่บ้านแต่ไม่ได้เข้าประชุม แต่มีบุตรอยู่ที่ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนพอไปรับบุตรก็จะได้รับการชักจูงจากนางวิมลยา ครูผู้ดูแลเด็กและถูกชาวบ้านที่อยู่ข้างเคียงชักจูงอีกทำให้มาสมัครเป็นสมาชิก

วิเคราะห์กระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง

ในการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ผู้วิจัยจะได้นำเสนอตามขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

1. การริเริ่มธนาคารหมู่บ้านจากองค์กรภายนอกชุมชน การริเริ่มแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน ตามโครงการพระราชดำริได้รับการสานต่อโดยคณาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดย อาจารย์จำนงค์ สมประสงค์เสนอแนวคิดและทำหน้าที่ขยายแนวความคิดในแง่เป็นปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกชุมชนหมู่บ้านโดยมีแนวทางในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านโดยหาหมู่บ้านเป้าหมายที่มีความพร้อมตามแนวทางของธนาคารหมู่บ้านทั้งในแง่องค์กรที่มีอยู่แล้วภายในชุมชน ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติที่มีในชุมชน เพื่อหาแนวร่วมให้เกิดการยอมรับของแกนนำในชุมชนที่จะขยายแนวความคิดและเป็นตัวกระทำการในการเผยแพร่ความคิดและนำไปสู่การจัดตั้งและเปิดทำการธนาคารหมู่บ้านในที่สุด ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านนั้นมุ่งเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ ตั้งแต่การริเริ่มแนวความคิดให้เกิดเป็นความต้องการของชุมชน จนเกิดการเชื่อมต่อและขยายผลในแนวคิดจนก่อเกิดธนาคารหมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมายในที่สุด โดยที่จะมีการสร้างเครือข่ายและเชื่อมโยงแนวคิดตลอดจนการดำเนินการในลักษณะการพึ่งพาและพัฒนาไปพร้อมกันมีการแลกเปลี่ยนในการบริหาร ปัญหาและแนวทางแก้ไขสร้างความรู้สึกเป็นการรับรู้ร่วมกันของชุมชนต่างๆ ที่มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเอง

2. การนำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านสู่แกนนำริเริ่มจัดตั้งของชุมชนหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ในประเด็นนี้ธนาคารหมู่บ้านทั้งสอง มีการรับแนวคิดที่คล้ายคลึงกันกัน กล่าวคือ ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี มีพระอาจารย์ทองลา เป็นแกนนำริเริ่มจัดตั้งที่รับแนวความคิดธนาคารหมู่บ้าน จากการเข้าฝึกอบรมปรีวาสกรรมเป็นเวลา 7 วัน และได้ฟังคำบรรยายจากอาจารย์จำนงค์ และนายไสว จนทำให้เกิดการยอมรับแนวคิด การมีความมุ่งมั่นที่จะนำแนวทางธนาคารหมู่บ้าน มาดำเนินการและนำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านขยายผลสู่ชุมชนหมู่บ้านในการแสวงหาความร่วมมือจากชุมชน ในส่วนธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ แกนนำริเริ่มจัดตั้งเข้าอบรมหลักสูตรผู้นำชุมชน คือ นายชาย นันตะชัย เป็นผู้รับแนวคิดและหลักการธนาคารหมู่บ้าน จากการได้รับฟังการบรรยายจากวิทยากรทั้งสองท่านเหมือนธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี และมาประสานเผยแพร่แนวความคิดกับแกนนำในหมู่บ้านที่เป็นทางการคือ ผู้ใหญ่พรมณ์ คตสุข ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งอ้ายโหล่ จนกระทั่งผู้ใหญ่พรมณ์ คตสุข เกิดการยอมรับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านและพร้อมที่จะขยายผล (ขยายแนวคิด) สู่ประชาชนในหมู่บ้าน จากจุดคล้ายคลึงในกระบวนการรับแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านของแกนนำริเริ่มจัดตั้งของทั้งสองธนาคารหมู่บ้านดังกล่าวโดยได้รับจากปัจจัยภายนอกชุมชนคือคณะวิทยากรที่บรรยายทั้งสองท่านส่วนหนึ่ง ทำให้เกิดประเด็นในการวิเคราะห์ชี้ว่าทำไมพระอาจารย์ทองลาเมื่อได้ฟัง

บรรยายจากนายไสวและอาจารย์จำนงค์ จึงเกิดการยอมรับแนวความคิดมีความเห็นคล้อยตาม จนเกิดเป็นความตั้งใจที่จะนำแนวคิดดังกล่าวไปปฏิบัติ เพื่อหวังผลให้เกิดธนาคารหมู่บ้านขึ้นในชุมชนหมู่บ้านของตนเอง โดยได้รับอิทธิพลจากปัจจัยใดระหว่างการถูกชี้แนะจากภายนอก หรือการมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับ หรือว่าจากอิทธิพลของทั้งสองตัวแปร จากการวิจัยทั้งสองธนาคารหมู่บ้านการเข้ามีส่วนร่วมต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารในส่วนของแกนนำริเริ่มจัดตั้งเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมแบบอิสระค่อนข้างสูง โดยได้รับการชี้แนะจากบุคคลภายนอกชุมชนในระดับหนึ่ง โดยส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับพื้นฐาน และทำไมผู้ใหญ่พราหมณ์เมื่อได้ฟังการเชิญชวนจากคณะวิทยากรจัดตั้งจึงคล้อยตามในแนวคิด และนำไปสู่การปฏิบัติขยายผลแนวคิดต่อไป

3. การขยายผลแนวคิดธนาคารหมู่บ้านสู่ประชาชน จากแกนนำของกลุ่มจัดตั้งภายในชุมชน (หมู่บ้าน)

ข้อเปรียบเทียบกระบวนการของทั้งสองธนาคารหมู่บ้านการขยายแนวคิดสู่ประชาชน โดยแกนนำกลุ่มหมู่บ้านนั้นมีวิธีการอย่างไร โดยธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ภายหลังพระอาจารย์ทองลารับแนวคิดแล้วก็นำแนวคิดพบผู้ใหญ่สิงห์ ต่อจากนั้นก็ประชุมกันโดยกำหนดวันพระ 15 ค่ำ เป็นวันประชุม ใช้เวลา 09.00 น.เป็นต้นไป ภายหลังฉันภัตตาหารเช้าเสร็จ มีชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ 5.-60 คน โดยมีชาวบ้านเห็นด้วยประมาณ 35-40 คน จากการนำเสนอครั้งแรก จากนั้นท่านก็ได้นัดหมายกลุ่มที่เห็นด้วยจากประเด็นนี้มีจุดที่ต้องวิเคราะห์อยู่หลายจุดด้วยกัน กล่าวคือ

(1) พระอาจารย์ทองลาไปพบผู้ใหญ่สิงห์ ขยายผลแนวคิดแบบตัวต่อตัว ทำไมผู้ใหญ่สิงห์ถึงยอมรับวิธีคิดดังกล่าว

(2) พระอาจารย์ทองลาใช้เวลาหลังฉันอาหารเช้า มีญาติโยมประชาชนเข้าทำบุญถวายอาหารเข้าอยู่แล้วตามปกติ แสดงว่าใช้ประเพณีหรือวัฒนธรรม โดยอาศัยความชอบธรรมในแง่ของความศรัทธาชาวบ้านในการนำเสนอแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน

(3) ในการประชุมชี้แจงแนวคิดมีชาวบ้านเห็นด้วย 35-40 คน ไม่เห็นด้วยประมาณ 20-25 คน ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เห็นด้วยหลายท่านให้เหตุผลว่า ส่วนหนึ่งศรัทธาในตัวพระอาจารย์ทองลา และเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนและชุมชนของตน หมู่บ้าน โดยที่มองเห็นความสัมพันธ์ (ความสำคัญ) ของวิธีการดังกล่าว (วิธีดำเนินการของธนาคารหมู่บ้าน) จากการกล่าวหาโดยคร่าว ๆ และอีกส่วนหนึ่งเห็นด้วยกับหลักการธนาคารหมู่บ้านในการออมเงินของชาวบ้านโดยใช้หลักคุณธรรมของธรรมะในการถือปฏิบัติประกอบกับการที่พระอาจารย์ทองลา ในส่วนที่ไม่เห็นด้วย

ประมาณ 20-25 คน เหตุผลส่วนหนึ่งก็คือ ความล้มเหลวบางส่วนของโครงการออมทรัพย์รูปแบบอื่น เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของกรมพัฒนาชุมชน ซึ่งเคยดำเนินการในหมู่บ้าน แต่ภายหลังเปลี่ยนเป็นร้านค้าชุมชน การล้มเหลวส่วนหนึ่งจากการที่สมาชิกขาดการซื้อสัตย์ในการดำเนินการ ทำให้เงินกองทุนดังกล่าวไม่ค่อยจะดีมากนัก ด้วยเหตุผลส่วนนี้ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยกลัวจะถูกโกงเงิน หรือเสียเงินเปล่า แต่ในประเด็นนี้ พระอาจารย์ทองลา มีวิธีการอย่างไร ในการดึงคนกลุ่มนี้มาร่วมเป็นสมาชิก ซึ่งคนกลุ่มนี้ บางส่วนก็ได้มาเข้าร่วมเป็นสมาชิกภายหลังจากการจัดตั้ง กล่าวคือ ภายหลังเปิดดำเนินการการการสัมฤทธิ์ผลการมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น การมีเงินทุนหมุนเวียนให้กู้ยืม ทำให้สมาชิก/ประชาชนในหมู่บ้านเชื่อถือในชุมชนระดับหนึ่ง จากชาวบ้านภายหลังเปิดบริการแล้ว 1-2 ปี ทำให้ชาวบ้านหลายคนใช้บริการของธนาคารหมู่บ้านอย่างมาก ทั้งฝากและกู้เงิน

4. การดำเนินการของธนาคารหมู่บ้าน

ในหัวข้อนี้มีจุดที่ต้องพิจารณาอยู่หลายประเด็นด้วยกัน ประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ การเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ในวันจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ผู้มีสิทธิเลือกคือ ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมและเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านแรกจัดตั้ง โดยเลือกประธานขึ้นมาก่อน โดยใช้สิทธิเสนอชื่อและการได้รับการรับรองจากที่ประชุมชาวบ้าน และคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ก็เช่นเดียวกัน จะได้รับการเสนอชื่อจากที่ประชุมชาวบ้านและรับรองการเป็นกรรมการโดยที่ประชุมชาวบ้าน จากจุดนี้เองที่นักวิจัยเข้าไปสัมผัสกระบวนการเลือกตั้งหรือพฤติกรรมกรรมการเลือกตัวแทนของชาวบ้านในหลากหลายวิธี แต่ในการสัมภาษณ์ส่วนหนึ่งกล่าวว่า ที่เลือกเป็นประธาน เพราะเหตุผลเป็นบุคคลที่เสียสละเพื่อชุมชน ชาวบ้านนับถือมากและเคยทำงานส่วนร่วม อาทิเช่น เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเศรษฐกิจ เป็นมัคคทายกวัด ดูแลเงิน และเชื่อมั่นว่าจะดูแลเงินของชาวบ้านได้มีคุณธรรมพอสมควร (จากการสัมภาษณ์สมาชิกธนาคารหมู่บ้านท่านหนึ่ง) จากพฤติกรรมกรรมการเลือกตัวแทนเข้าไปดำเนินการคณะกรรมการบริหารของหมู่บ้าน ในความนึกคิดของชาวบ้านจะมีการวางตัวบุคคลที่เหมาะสมกับงานไว้เบ็ดเสร็จ กล่าวคือ มีภาพในใจต่อพฤติกรรมของคนในชุมชนมากพอทีเดียว ถ้าทำกิจกรรมอย่างหนึ่งจะเหมาะกับนายนั้น นายนี้ พูด่างๆ ในสังคมชนบทเล็กๆ พฤติกรรมของแต่ละคนจะถูกกำหนดและรับรู้โดยชุมชนว่าเป็นอย่างไร สมควรรับหรือทำงานอย่างใดบ้าง การให้เป็นคณะกรรมการบริหารโดยเฉพาะตำแหน่งประธานคณะกรรมการบริหาร ผู้ที่ได้รับเลือกหรือแต่งตั้งจากชาวบ้านให้เป็นจะรู้สึกเป็นเกียรติและชื่นชมมาก (มีหน้ามีตาพอสมควร) การพูดจาหรือกล่าวสิ่งใดจะยอมรับนับถือในเกียรติศักดิ์ศรี ที่ได้รับมาก แต่พฤติกรรมการทำงานหรือดำเนินการทางด้านเทคนิค เพราะงาน

ธนาคารหมู่บ้านส่วนมากเกี่ยวข้องกับการเงินการบัญชีค่อนข้างมาก มีจุดเหมือนอย่างหนึ่งคือ ตำแหน่ง เทรัญญิกจะเป็นผู้หญิงทั้งสองแห่ง คือ ที่ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี คือคุณ ซึ่งมีการศึกษามากพอสมควรทีเดียว คือ จบปริญญาตรีจากวิทยาลัยครูพระนคร สาขาประถมศึกษา ทำหน้าที่เทรัญญิก เป็นบุคคลที่ทำงานด้านบัญชีของธนาคารหมู่บ้าน ได้รับการนำเสนอโดยพระอาจารย์ทองลาในวันประชุมจัดตั้งและผ่านการรับรองจากมติที่ประชุมจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ในส่วนของธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี บุคคลที่ทำหน้าที่เทรัญญิกคือ นางเพียร คตสุข การศึกษา ปวส. จาก จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้รับการเสนอโดยนายพราหมณ์ คตสุข จากลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกันของผู้หญิงสองท่านในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง โดยมีพื้นเพภูมิลาเนาเป็นคนในชุมชนหมู่บ้านที่นั่น พ่อแม่ก็อยู่ที่หมู่บ้านนั้นมีความรักและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหมู่บ้านที่ตนอยู่อาศัย ซึ่งต่อมาภายหลังได้ทำหน้าที่ผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน เป็นที่รู้จักของคนในชุมชนนั้น มีการศึกษาในระดับหนึ่ง และได้รับการยอมรับจากผู้นำชุมชนให้เสนอชื่อเข้ารับการศึกษาจากที่ประชุม ทำให้ได้รับการยอมรับอย่างมากในการทำงาน ความคล่องตัว จากพื้นฐานการศึกษาด้านเปรียบเทียบกับกรรมการฝ่ายต่างๆ งานทางบัญชีก็ได้บุคคลทั้งสองท่านเป็นตัวจักรสำคัญในการบันทึกงบรายละเอียดต่างๆ จากเหตุผลดังกล่าวธนาคารหมู่บ้านข้อมูลต่างๆ ความแตกต่างของการเก็บข้อมูลที่ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีจึงเปิดบริการทำวันพระ สมุดบันทึกจะถูกบันทึกไว้ที่วัดโดยอาจารย์ทองลา เป็นผู้เก็บส่วนมากแล้วสมาชิกหรือชาวบ้านที่จะสมัครเป็นสมาชิกใหม่ต้องมาวันเปิดทำการคือทุกวันพระ 1 เดือน ธนาคารเปิดทำการ 4 วัน สถานที่ศาลาวัด ภายหลังจากฉันภัตตาหารเช้าเสร็จ ก็จะเริ่มดำเนินการต่างๆ โดยเฉลี่ยจากการสอบถามและสัมภาษณ์ ผู้ที่เป็นสมาชิกจะมาธนาคารทุกเดือน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยทางธนาคารจะเปิดแถลงการณ์ทุกวันพระแรกของเดือน ในส่วนธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ จะเปิดดำเนินการทุกวันที่ 5 ของเดือน ช่วง 3 เดือนแรกจะใช้บริเวณศาลาวัด แต่ต่อมาภายหลังสถานที่ทำการได้ย้ายไปอยู่ที่บ้านนางเพียร คตสุข ซึ่งเป็นเทรัญญิกจะมีป้ายชื่อธนาคารประกอบกับเป็นร้านค้าของหมู่บ้าน มีลานหน้าบ้านกว้างขวางพอสมควรจะเป็นสถานที่เปิดทำการ ถ้ามีเรื่องจะประชุมสมาชิกทั้งหมดก็จะใช้เวลาวัดดั้งเดิม เพราะสถานที่กว้างและมีเครื่องขยายเสียงในประเด็นของการวิเคราะห์ส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยศึกษาค้นพบคือ การรับรู้ความสัมพันธ์ของคนในชนบทระดับหมู่บ้านที่มีต่อหมู่บ้านของตน ที่เกาะเกี่ยวการรับรู้ให้สังคมความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านชนบทในบริบทของความเป็นชุมชนชนบทอาจเรียกได้ว่าเป็นจิตวิญญาณของหมู่บ้าน (จากการสัมภาษณ์ ดร. พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว) ที่ดำรงอยู่และไม่อาจพบได้ในสังคมหมู่บ้านในชุมชนเมือง เช่น หมู่บ้านจัดสรรในกรุงเทพฯ เป็นต้น ปัจจัยใดเป็นตัวกำหนดให้เกิดความเป็นไปดังกล่าวที่น่าจะได้ทำการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อความมีลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนชนบท ในอันที่จะเป็นฐานในการทำความเข้าใจต่อท้องถิ่นเมืองหรือท้องถิ่นรูปแบบอื่น

การดำเนินการธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง มีกิจกรรมหลักที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นกิจกรรมหลัก 2 กิจกรรม

(1) การบริการด้านการออม (รับฝากเงิน)

(2) การบริการกู้ยืมเงิน

ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ นั้นมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการลงทุนโดยที่ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี คณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้านเคยมีการซื้อปุ๋ยมาขายให้กับสมาชิกและชาวบ้านในหมู่บ้านในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาดในการแก้ไขปัญหาทางด้านปุ๋ยในการทำการเกษตรของชาวบ้านการดำเนินการประสบความสำเร็จพอสมควรแต่กิจกรรมหลักที่สมาชิกจะได้รับผลคือกิจกรรมการกู้ยืมเงิน การร่วมกันพิจารณาในข้อปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันของสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน เหตุผลส่วนหนึ่งเพราะชาวบ้านต้องการเงินไว้ใช้จ่ายภายในครอบครัว การมีกองทุนเงินหมุนเวียนในหมู่บ้านมีอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ จึงได้รับการยอมรับประกอบกับการได้รับความเชื่อมั่นจากกลุ่มชาวบ้าน ทำให้มีเงินหมุนเวียนในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองมากทีเดียวที่จะเป็นเครื่องยืนยันความสัมฤทธิ์ผลในการดำเนินการของธนาคารหมู่บ้าน

แต่ที่ธนาคารหมู่บ้านโพธิ์ศรีมีจุดหลักที่สำคัญจุดหนึ่งคือ การได้รับการยอมรับจากชุมชนหมู่บ้าน ทำให้มีบุคคลผู้หวังผลประโยชน์ ซึ่งเป็นข้าราชการและชาวบ้านบางส่วน มาเป็นสมาชิกภายหลังธนาคารเปิดดำเนินการแล้ว 1-2 ปี ก็ได้มาสมัครและนำเงินเข้าฝากจำนวนมากทีเดียว 3-4 พันบาท ต่อจากนั้นก็รอเวลา 3-4 เดือน ก็ขอกู้ยืมเงินไป 1-2 หมื่นบาท การได้รับความเชื่อถือจากการเป็นข้าราชการ คณะกรรมการหมู่บ้านก็เกรงใจและเชื่อมั่นจะไม่ แต่ภายหลังกู้ยืมเงินไปแล้วก็ได้ส่งทั้งต้นและดอกเบี้ย ทำให้สถานะของธนาคารหมู่บ้านโพธิ์ศรีได้รับการสั่นคลอนมากพอทีเดียว คณะกรรมการติดตามหนี้ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง ก็ได้รับการเกี้ยวจ้งจากสมาชิกที่เป็นหนี้กับธนาคารหมู่บ้าน การแถลงต่อสมาชิกก็ได้รับการตอบรับให้ดำเนินการจริงจัง ทำให้คณะกรรมการบริหารต้องหนักใจพอสมควร จากการของสมาชิกที่เป็นลูกหนี้หลายรายทีเดียว ยอดเงินที่เป็นหนี้ก็เกือบแสน (จากการสัมภาษณ์พระอาจารย์ทองลา) ได้รับการตอบว่า ตนรู้สึกอึดอัดใจมากต่อการที่เป็นการอย่างนี้ ได้พยายามชี้แจงให้ชาวบ้านได้ติดตามทวงถามหนี้ แต่ก็ได้รับการยอมรับผลัดผ่อนโดยตลอด ชำรายบางรายย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่ใหม่ จะติดตามทวงถามก็ไม่ได้รับการชำระเงินคืนทั้งต้นและดอกเบี้ย ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้สมาชิกบางส่วนเริ่มอภิปรายไม่ไว้วางใจในการดำเนินการบริหารของคณะกรรมการบริหารว่าไร้ประสิทธิภาพ ไม่มีความสามารถ แต่คณะกรรมการชุดเดิมก็ได้รับการรับรองจากสมาชิกให้เป็นเลือกตั้งเอง เหตุหนึ่งเพราะรู้ปัญหาจากการติดตามทวงหนี้ (หนี้บางส่วนสูญหายไป) จากปัญหาอุปสรรคดังกล่าวทางคณะกรรมการบริหารก็ได้มีมาตรการในการกู้ยืมเงินค่อนข้างเข้มงวดขึ้นคือ ต้องมีผู้ค้ำประกัน 2 ราย และยอดเงิน

ต้องไม่สูงมากเกินไป โดยประเมินจากคณะกรรมการบริหารตั้งคณะกรรมการปล่อยเงินกู้ที่จะดูแลเหตุผลและความจำเป็นตลอดจนความสามารถในการส่งใช้เงินคืนธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งมาตรการดังกล่าวก็ได้รับการตอบรับจากสมาชิกธนาคารหมู่บ้านอย่างดี แต่ปัญหาคือส่วนหนึ่งที่อยู่หายไปบางส่วน คณะกรรมการบริหารจะมีวิธีการดำเนินการอย่างไร ซึ่งส่วนนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์คณะกรรมการบริหาร ทางคณะกล่าวว่า ตอนนี้อยู่ไม่ได้ตัดสินใจว่าจะรับผิดชอบหรือไม่อย่างไร แต่ได้พยายามติดตามทวงถามลูกหนี้อยู่ ผู้วิจัยถามต่อว่า คณะกรรมการบริหารจะร่วมกันชดใช้แทนไหม คณะกรรมการบริหารก็ยังไม่ตอบให้ชัดเจนว่าจะชดใช้หรือไม่ โดยได้แก้ปัญหาลูกหนี้เพียงนำยอดเงินส่วนนี้เข้าบัญชียอดค้าชำระไว้ในธนาคารหมู่บ้าน ภายหลังเปิดดำเนินการ 2 ปี ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีก็ได้ร่วมกับธนาคารหมู่บ้านวัดศรีเจริญเป็น สหกรณ์การเกษตรนาโพธิ์พัฒนา จำกัด เปิดดำเนินการปั้มน้ำมัน โดยได้รับการปล่อยเงินกู้จาก ธนาคารกรุงไทย ยอดเงินกู้ 5 ล้านบาท คณะกรรมการบริหารก็เปลี่ยนเป็นคณะกรรมการบริหารสหกรณ์ร่วมของธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งแต่ในการดำเนินการในรูปธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีมีจุดที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ ภายหลังจากรวมตัวกับธนาคารหมู่บ้านวัดศรีเจริญแล้วมีการดำเนินการที่ถือว่าประสบความสำเร็จกับการลดความเชื่อถือจากสมาชิกธนาคารหมู่บ้านลงมากจากการดำเนินการของธนาคารหมู่บ้าน จากการสอบถามแกนนำของธนาคารหมู่บ้านว่า ชาวบ้านหรือสมาชิกธนาคารหมู่บ้านเดิมพบว่าการปันเงินผลกำไร การได้รับประโยชน์จากการกู้ยืมเงินเป็นสาเหตุที่ทำให้ลดความเชื่อถือจากชาวบ้านส่วนหนึ่ง และการบริหารจัดการที่มีการคอร์รัปชันในหมู่คณะกรรมการบริหารที่มีผลเร็วจริง ยิ่งสร้างความเชื่อถือจากชาวบ้านมากขึ้น

ในส่วนของธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ การดำเนินกิจกรรมก็มีกิจกรรมหลัก 2 กิจกรรม คือ รับฝากเงิน และกู้ยืมเงิน แต่ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ อาจได้รับข้อคิดความผิดพลาดจากธนาคารหมู่บ้านแห่งอื่นเรื่องการกู้ยืมเงิน ก็ได้วางหลักการและวิธีการในการกู้ยืมและการเป็นสมาชิกค่อนข้างรัดกุมมาก ยอดเงินที่ปล่อยกู้ก็ไม่ให้มาก มีคณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ พิจารณาเหตุผลความจำเป็นตลอดจนความสามารถในการชำระเงินกู้คืน ประกอบกับการมีผู้ค้ำประกัน 2 ราย ในกรณีไม่สามารถชำระหนี้คืนด้วยเหตุผลใด ๆ ผู้ค้ำประกันต้องชดใช้คนละครึ่งของยอดเงินกู้และดอกเบี้ย เมื่อทางธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ มีมาตรการที่ชัดเจน สมาชิกธนาคารหมู่บ้านก็ยอมรับ และเชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านในระดับดีทีเดียว ความก้าวหน้าของการดำเนินการธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้มีสมาชิกเข้าใหม่ทุกเดือน จากการสัมภาษณ์สมาชิกที่เข้าใหม่ ส่วนมากได้รับการชักชวนจากสมาชิกใกล้เคียง (ที่มีบ้านอยู่ใกล้กันหรือบางครั้งก็เป็นญาติ) การแสวงหาสมาชิกใช้หลักการปากต่อปากของชาวบ้าน การพูดคุยกันในยามเย็น การพบปะระหว่างทางหลังจากกลับไร่นา รวมทั้งการเข้าทำบุญที่วัดก็เป็นส่วนหนึ่ง ข้อมูลธนาคารหมู่บ้านได้รับการขยายตัว ทำให้สมาชิกชาวบ้านในคุ้มบ้านสนใจและเข้าร่วมเป็นสมาชิก

ส่วนมากที่สอบถามเมื่อได้รับการชักชวนก็ยังไม่รู้รายละเอียดมากนัก แต่พอสอบถามหลายคนที่เป็นสมาชิกอยู่ก่อนแล้ว ได้รับคำตอบที่ดี ทำให้หลายคนเกิดความเชื่อมั่นในระบบธนาคารหมู่บ้าน ยิ่งได้รับการการันตี รับรองคุณภาพจากผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ประกอบกับการขยายผลการได้รับการตรวจสอบจากทางอำเภอ โดยครั้งหนึ่งมีปลัดอำเภอเข้ามาสอบถาม ซึ่งเพิ่มความมั่นใจให้แก่ชาวบ้านเพิ่มขึ้น การขยายตัวของธนาคารในแง่ของสมาชิกและเงินทุนยิ่งเพิ่มมากขึ้น กระบวนการบริหารก็ปฏิบัติหน้าที่อย่างดียิ่ง มีกระบวนการการทำงานที่ชัดเจน การกำหนดกฎเกณฑ์ในธนาคารหมู่บ้านทางคณะกรรมการบริหารจะแถลงในที่ประชุมประจำเดือน แล้วขอมติที่ประชุมในการออกกฎบังคับของธนาคารในหลักเกณฑ์การกู้ การบังคับหนี้สินและการช่วยเหลือสังคม อาทิ การนำเงินผลกำไรไปเลี้ยงสถานเลี้ยงเด็กของหมู่บ้าน เป็นต้น การดำเนินการต่าง ๆ ของธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ กำลังขยายความเชื่อมั่นต่อประชาชนในชุมชนหมู่บ้าน ในการบริหารงานที่ได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาจากสมาชิกการที่คณะกรรมการบริหารยึดหลักคุณธรรมความซื่อสัตย์ สามัคคี ตลอดจนชุมชนในหมู่บ้านมีหลักธรรมในใจร่วมกัน การกำหนดกฎเกณฑ์ของธนาคารเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของเงินสมาชิกทุกท่าน ทำให้เกิดความเข้าใจประสานกลมเกลียว การดำเนินการที่โปร่งใสทุกขั้นตอนเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการเข้ามีส่วนร่วม การตรวจสอบจากชุมชน ก็เชื่อมั่นได้ว่าทิศทางของธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ น่าจะขยายตัวและเชื่อมโยงกับเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านใกล้เคียงขยายตัวสมาชิกและกลุ่มธนาคารหมู่บ้านใกล้เคียงในการที่จะดำเนินการในขอบข่ายพื้นที่ที่กว้างขวางมากขึ้น มีจำนวนเงินทุน สมาชิกมากขึ้น ทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในทิศทางความร่วมมือประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ในส่วนของคณะกรรมการบริหารก็มีความตื่นตัวในบทบาทหน้าที่ที่ตนต้องปฏิบัติ เพื่อรักษาผลประโยชน์คือเงินของสมาชิกทุกคนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ กล่าวคือ ทั้งสมาชิกธนาคารหมู่บ้านซึ่งมีอยู่ 2 ระดับ คือ สมาชิกที่เข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านธรรมดา กับสมาชิกที่เป็นคณะกรรมการบริหารเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความผูกพันในทรัพย์สิน เงินของธนาคารคือเงินของทุกคน ทุกคนร่วมเป็นเจ้าของ การที่จะมีผู้หนึ่งผู้ใดมากระทำให้เกิดความเสียหายก็จะมีตรวจสอบ วางมาตรการกฎเกณฑ์ในการบังคับใช้ที่รัดกุมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปกป้องทรัพย์สินของทุกคนในชุมชน และอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ การที่ผลกำไรส่วนหนึ่งได้ถูกนำไปสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อลูกหลานในชุมชน จากที่ประชุมในปี 2540 ได้มีมติให้นำผลกำไรส่วนหนึ่งไปเป็นโครงการอาหารกลางวันเด็กก่อนเกณฑ์ที่โรงเรียนบ้านทุ่งอ้ายโหล่ นับว่าเป็นมติของชุมชนที่มองเห็นคุณประโยชน์ซึ่งเป็นลูกหลานของชุมชนนั่นเอง การที่ผู้ใหญ่ของชุมชนได้มอบผลกำไรส่วนหนึ่งให้ไปกับอนุชนรุ่นหลังโดยเกิดจากความคิดเห็นชอบของคนในชุมชนนี้ มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีหลักธรรมในจิตใจ ได้ก่อเกิดสิ่งที่ดีในชุมชนบ้านทุ่งอ้ายโหล่

5. จุดประเด็นการวิเคราะห์การยอมรับสิ่งใหม่หรือแนวคิดใหม่ของชุมชน

ในประเด็นการวิเคราะห์นี้เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้มากกว่าคือ กระบวนการรับแนวคิดธนาคารหมู่บ้านของชุมชนมีจุดที่กระทบผสมผสานกลมกลืนอย่างไรกับวิถีชีวิตของชุมชน ในเรื่องนี้ผู้วิจัยได้เคยเข้าไปสอบถามผู้รู้หลายท่านได้ให้ข้อสังเกตว่า ในการยอมรับสิ่งใหม่ในแง่ของวัฒนธรรมวิถีคิดของชุมชน จะจุดที่ยอมรับและต่อต้าน จุดที่ยอมรับคือลักษณะของแนวคิดหรือสิ่งนั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิตทีเดียว ย่อมมีทั้งการยอมรับและต่อต้าน แนวคิดธนาคารหมู่บ้านก็เช่นเดียวกัน การที่ผู้นำในชุมชนเปรียบเสมือนจุดกระทบแรกของชุมชนในการจะขยายแนวคิดหรือวิธีการต่าง ๆ โดยรอบความคิดของชุมชนเชื่อมั่นในระดับหนึ่งว่า ผู้นำของชุมชนไม่จะเป็นทางการหรือไม่จะมีการตรวจสอบกลับกรองความเชื่อมาแล้ว เชื่อมั่นว่าจะเป็นสิ่งที่ดี ถ้าวิเคราะห์จาก ปรากฏการณ์ของหมู่บ้านโพธิ์ศรีจะเห็นได้ชัดว่า แนวคิดธนาคารหมู่บ้านเริ่มแรกได้รับการตอบรับโดยกระบวนการทางศาสนา ซึ่งวิถีชีวิตชนบท บ้าน วัด โรงเรียน เป็นปัจจัยสำคัญในการหล่อหลอมความเชื่อแก่ชุมชน โดยเฉพาะวัดจะได้รับการนับถือศรัทธาจากชุมชนมาก ถ้ายิ่งพระภิกษุ สามเณรประพฤติปฏิบัติในกรอบของแนวทางปฏิบัติแล้วย่อมได้รับความศรัทธาจากชุมชนอย่างมากแนวคิดธนาคารหมู่บ้านก็ได้ผ่านโดย อ.ไสว จุดประกายความคิดให้กับ พระอาจารย์ทองลา ได้อย่างไร ในกระบวนการนี้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้วิจัยได้สัมผัสกับพระอาจารย์ทองลา (ขณะสัมภาษณ์ศึกษาแล้ว) เป็นหนุ่มวัยประมาณ 25 ปี มีภูมิลำเนาที่บ้านนาโพธิ์ พ่อแม่เป็นคนบ้านนาโพธิ์ บวชเป็นพระมา 3-9 ปี มุ่งมั่นตั้งใจศึกษาพระธรรม การศึกษาจบ ปวช. ช่าง จากโรงเรียนโปลีเทคนิคคูบลราชธานี มีอุดมการณ์ในการที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนมากพอทีเดียว การที่ได้สังเกตเห็นประโยชน์ของการนำธนาคารหมู่บ้านเข้ามาใช้ในชุมชน น่าจะก่อเกิดประโยชน์อย่างมาก เนื่องด้วยพื้นฐานสังคมเกษตรกรรม ส่วนใหญ่จะค่อนข้างยากจน จากสภาวะการดังกล่าวทำให้พระอาจารย์ทองลาซึ่งประพฤติปฏิบัติธรรมตามแนวทางพุทธศาสนาในกรอบของแนวคิดของชาวบ้านเป็นพระภิกษุที่ตรูปหนึ่ง คำถามที่ถามต่อคือ เหตุใดจึงจุดประกายความคิด อาจารย์ทองลาได้จากการอบรมของ นายไสว มัครเทาว์ ประธานมูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ ในประเด็นนี้ผู้วิจัย เคยมีโอกาสได้ไปสัมภาษณ์ท่านอาจารย์ไสว ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้มีโอกาสพบท่านและสัมภาษณ์ท่าน หลักหนึ่งที่ประทับใจมากคือการใช้ธรรมะนำทั้งปวง หลักคิดของท่านคือ สรรพสิ่งคือธรรม ความเป็นจริงการนำธรรมะมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ ได้ ธนาคารหมู่บ้านก็เช่นกัน เป็นการผสมผสานแนวความคิดต่างๆ ที่สรุปชัดแล้วคือหลักธรรมว่าด้วยความซื่อสัตย์ สามัคคี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตาปราณีต่อกันนั่นเอง แต่หลักธรรมมีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) การที่จะนำมาใช้ต้องแปลงเป็นรูปธรรมชัดเจน

กรณีมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การเข้าร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาด้วยความสมัครใจและเต็มใจ การมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่ถูกบังคับและการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน อาจจำแนกออกเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
3. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและการประเมินโครงการ
4. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ของการพัฒนา

อาจนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการนำกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมมาวิเคราะห์พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการก่อตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อขั้นตอนต่างๆ ในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตย

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการรับฟังบรรยายหรือการชี้แนะให้ยอมรับธนาคารหมู่บ้าน จากแนวคิดของชุมชน ชื่อทั้งสองของธนาคารหมู่บ้านจะมีแกนนำแรกที่รับแนวคิด ธนาคารหมู่บ้านจากปัจจัยภายนอกชุมชนมาขยายผลแนวคิดเพื่อแสวงหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นเป็นลักษณะการถูกชี้แนะจากภายนอกส่วนหนึ่งและเกิดการคำนึงหรือมองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมในธนาคารหมู่บ้าน อีกส่วนหนึ่งโดยในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจนี้ กลุ่มแกนนำได้รับการส่งต่อแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านโดยตรงกับคณะวิทยากร ก่อตั้งเพื่อขยายผลต่อชุมชนและกลุ่มแกนนำจะประสานชุมชนและจัดให้มีการชี้แจงแนวความคิดให้ชุมชนร่วมตัดสินใจในการที่จะรับแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านมายึดถือปฏิบัติในแนวความคิดการพึ่งพาตนเอง

2. ขั้นตอนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ในส่วนของธนาคารหมู่บ้าน จะมีขั้นตอนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งเปิดโอกาสและให้ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองแห่งได้เข้าไปดำเนินกิจกรรมเอง ตั้งแต่ขั้นตอนการจัดตั้ง การเลือกสรรตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่คณะกรรมการบริหาร ซึ่งผ่านการรับรองและเลือกจากบุคคลที่เหมาะสมในวิถีของชุมชนชนบท ซึ่งในขั้นตอนนี้ ธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งจะมีการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินการของธนาคารหมู่บ้าน ทั้งแบบที่เข้าไปจัดตั้ง กล่าวคือสมัครเข้าไปเป็นสมาชิกและได้รับเลือกจากสมาชิกให้เป็นกรรมการบริหาร และส่วนที่คล้ายคลึงของธนาคารหมู่บ้านทั้งสองคือ แกนนำในการริเริ่มจัดตั้งจะได้รับให้เลือกเป็นคณะกรรมการบริหารซึ่งทั้งสองหมู่บ้านจะมีลักษณะการเข้าไปมีส่วนร่วมการดำเนินการต่อกระบวนการธนาคารหมู่บ้านซึ่งใกล้เคียงกัน กล่าวคือ การริเริ่มจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน

สองแห่งจะมีจำนวนสมาชิกที่ไม่มากนัก และจะขยายผลในการระดมสมาชิกเพิ่มมากขึ้นไปเรื่อย ๆ

3. การเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ในรูปการปรึกษาหารือ การร่วมประชุมรับฟังการแสดงผลงานการดำเนินการธนาคารหมู่บ้านของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านการที่ประชาชนในหมู่บ้านที่สมัครเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านแล้งมีการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อร่วมกันจะเห็นได้ชัดจากการทำงานของคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับเลือกจากสมาชิกจากการร่วมประชุม การเปิดทำการพฤติกรรมของประชาชนในระดับหมู่บ้านโดยนำหลักการประชาธิปไตยมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในการดำเนินการของธนาคารหมู่บ้านโดย

- มีการวางแผนและร่วมปรึกษาหารือกัน
- มีการดำเนินบทบาทที่เหมาะสมระหว่างผู้ที่ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่คณะกรรมการบริหาร ผู้นำผู้ตาม หรือสมาชิก
- รู้จักการแบ่งงานกันทำ มีความสมัครใจที่จะทำงานของส่วนรวม และมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันในการร่วมประชุมปรึกษาหารือในที่ประชุมของธนาคารหมู่บ้าน ในที่ประชุมไม่เป็นทางการในปัญหาความต้องการของประชาชนในขอบข่ายของธนาคารหมู่บ้านอย่างกว้างขวาง
- การรู้จักรับฟังความคิดเห็น เหตุผลและความจำเป็นของคนอื่น
- ในการตัดสินใจปัญหาใช้การอภิปรายเหตุผลให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันมากกว่าที่จะลงมติ
- เคารพต่อข้อตกลงของกลุ่มและตกลงด้วยการตัดสินใจ
- มีการประเมินผลการทำงาน การให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข โดยผู้ที่ถูกประเมินจะต้องเต็มใจรับฟังและไม่ถือว่าเป็นการตำหนิติเตียน

การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านในระดับท้องถิ่นหมู่บ้าน นอกจากจะอธิบายให้เห็นถึงลักษณะ การเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนอันจะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักปกครองตนเอง และมีทัศนคติการเรียนรู้วิถีชีวิตประชาธิปไตยแล้วอาจอธิบายในลักษณะประเด็นหนึ่งก็คือเพื่อประชาชนพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ ด้วยการให้หลักการช่วยเหลือปกครองตนเองเมื่อท้องถิ่นเจริญขึ้นในด้านเศรษฐกิจและสังคม และประชาชนมีความพร้อมในระดับหนึ่งก็สามารถพัฒนาเป็นองค์การปกครองท้องถิ่นได้

การพัฒนาท้องถิ่นโดยประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนานั้นถือเสมือนเป็นโรงเรียนเบื้องต้นที่ทำให้ประชาชนไทย โดยทั่วไปได้มีโอกาสเรียนรู้ถึง

กระบวนการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้ทั้งทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการเรียนรู้ และฝึกฝนตนเองให้เข้าใจต่อกลการปกครองระบอบประชาธิปไตย จะเป็นวิถีทางหนึ่งนำไปสู่การพัฒนาการปกครองต่อไป ซึ่งอุดมคติของการปกครองท้องถิ่นที่นานาอารยประเทศยอมรับ⁷ จากการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งได้ผลสรุป ซึ่งจะอธิบายเพื่อก่อให้เกิดภาพดังนี้

การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง

ขั้นตอนที่ 1 การริเริ่มความคิดธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งเกิดขึ้นจากภายในชุมชนของหมู่บ้านนั่นเอง

ที่ได้รับการชักจูงโน้มน้าวจากการได้รับฟังบรรยายจาก นายไสวและอาจารย์จำนงค์ ซึ่งทั้งสองธนาคารหมู่บ้าน แกนนำจัดตั้งได้รับเอาแนวความคิดมาขยายผลต่อลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงคือจากคนในชุมชนหมู่บ้านที่จัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งได้รับการ ชักจูงหรือโน้มน้าวจากองค์กรหรือบุคคลภายนอกชุมชน ในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง แกนนำริเริ่มจัดตั้งในชุมชนได้รับการเผยแพร่แนวความคิดจากบุคคลภายนอกชุมชนแหล่งเดียวกัน แตกต่างในแง่สถานที่และเวลา ส่วนแตกต่างอีกอย่างของผู้รับแนวความคิดแรกในชุมชนหมู่บ้าน ทั้งสองแห่งคือบทบาทหรือสถานะของผู้ที่ได้รับแนวคิดครั้งแรกมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี มีอาจารย์ทองลา ซึ่งเป็นพระภิกษุ (ในขณะนั้น) ส่วนธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้ คือ นายชาย นันตะชัย ซึ่งเป็นราษฎรที่สนใจและได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในหมู่บ้านในการเป็นผู้มีความตั้งใจพัฒนาหมู่บ้าน ต่อมาภายหลังได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายปกครอง ซึ่งแกนนำริเริ่มจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านผู้ริเริ่มแนวคิดในชุมชนหมู่บ้าน ทั้งสองท่านก็มีวิธีการที่ทั้งเหมือนกันและแตกต่างในการขยายผลแนวคิดธนาคารหมู่บ้านสู่ชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ซึ่งจะมีผลต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมของ ชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านทั้งสองแห่ง

ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีแกนนำจัดตั้งโดยอาจารย์ทองลาได้ใช้สถานะของความเป็นพระ ภิกษุในพระพุทธศาสนา และความเชื่อมั่นศรัทธาที่ประชาชนในชุมชนหมู่บ้านมีต่อพุทธศาสนา ชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านโพธิ์ศรีนับถือศาสนาพุทธ แกนนำ

⁷ประหยัด หงษ์ทองคำ . การพัฒนาทางกรเมืองโดยกระบวนการปกครองท้องถิ่น (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพาสา), หน้า : 79-80.

ริเริ่มจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีได้ใช้วิธีการในการขยายผลแนวความคิดธนาคารหมู่บ้าน จนกระทั่งนำไปสู่การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน โดยใช้สถานที่ตลอดจนเวลาในทางพิธีกรรมทางศาสนาขยายผลแนวความคิดต่อและได้รับการสนับสนุนบางส่วนจากผู้นำชุมชนที่เป็นทางการคือ นายสิงห์ เรือนเจริญ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านโพธิ์ศรี ส่วนธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ แกนนารีเริ่มจัดตั้งภายในชุมชนหมู่บ้านที่รับแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านคือ นายชาย นันตะชัย ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นทางการคือ ผู้ใหญ่บ้าน อาศัยสถานภาพของผู้ใหญ่พราหมณ์ คตสุข และโครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านเป็นหลักในการขยายแนวความคิดธนาคารหมู่บ้าน จนนำไปสู่การจัดตั้งและเปิดดำเนินการธนาคารหมู่บ้านในที่สุด ซึ่งกระบวนการในการรับแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งที่ศึกษาเปรียบเทียบกันในช่วงต้นของการรับแนวคิดจากแกนนำชุมชนในชุมชนหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ซึ่งมีการรับและจัดตั้งในเวลาที่แตกต่างกันส่วนหนึ่ง สภาพของประชากรที่มีความแตกต่างกันส่วนหนึ่ง แต่ในบริบทของชุมชนชนบทในสังคมไทยในภาคเหนือและภาคอีสานที่น่าจะมีลักษณะร่วมบางอย่าง ในการศึกษาเปรียบเทียบมีข้อจำกัดในระดับหนึ่งโดยการศึกษาหาความเป็นจริงเกิดขึ้นแล้วในอดีตของการริเริ่มจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งผู้วิจัย จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นหลักในการศึกษาจากการสัมภาษณ์กรรมการบริหารและสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการในการขยายผลแนวคิดธนาคารหมู่บ้านของแกนนำชุมชนที่เป็นทางการ (ผู้ใหญ่บ้าน)

ธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งการศึกษาวิจัยแล้วพบว่าวิธีการในการที่แกนนำที่รับเอาแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน จากคณะวิทยากรจัดตั้งที่ศูนย์กลางหลังจากยอมรับแนวคิดมาดำเนินการ ต้องมีวิธีการในการอาศัยแกนนำผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ คือ ผู้ใหญ่บ้าน โดยธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ นายชาย นันตะชัย ต้องได้รับการรับรองหรือการันตีจาก นายพราหมณ์ คตสุข ผู้ใหญ่บ้าน ต้องทำให้ผู้ใหญ่บ้านยอมรับแนวคิดและเห็นดีด้วย ที่จะมาทำให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ ส่วนธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีก็เช่นเดียวกัน พระทองลาต้องมาหาผู้ใหญ่สิงห์ เรือนเจริญ ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้เกิดการยอมรับและใช้ผู้ใหญ่สิงห์ รับรอง ใช้เครื่องขยายเสียงของหมู่บ้าน ตลอดจนในกาประชุมก็มีผู้ใหญ่สิงห์เป็นแนวร่วมที่สำคัญ ซึ่งในขั้นตอนนี้ แกนนำการจัดตั้งแรก คือ พระทองลา และ นายชาย นันตะชัย มีวิธีการอย่างไรในการชี้ให้ผู้รับฟังเกิดความคิดเห็นคล้อยตาม และเห็นดียอมรับในแนวคิด จากการศึกษาวิจัยแล้วค้นพบว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการยอมรับแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน ทั้งจากในตัวหลักการของธนาคารหมู่บ้านเอง ที่มีข้อดีในตัวเอง และจากการชักจูงของแกนนำ ทำให้เกิดการยอมรับในแนวความคิด กระบวนการ

ได้รับการยอมรับจากแกนนำของชุมชน แต่จุดที่น่าขบคิดคือทำไมแกนนำทั้ง 2 ท่าน จึงได้ยอมรับแนวคิดดังกล่าว ทางอาจารย์ทองลาได้ใช้ฐานการสนับสนุนจาก ผู้ใหญ่สิงห์ เรือนเจริญ ส่วนหนึ่ง ส่วนผู้ใหญ่พรามณ์ ก็หาเสียงสนับสนุนแนวคิดจากคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ช่วยของตนส่วนหนึ่ง จากจุดเหมือนที่คล้ายคลึงกันในการยอมรับแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งเปรียบเสมือนสิ่งแปลกปลอมของชุมชนให้เกิดการยอมรับนำไปปฏิบัติ ผลการวิจัยส่วนหนึ่งชี้ให้เห็นถึงความสัมฤทธิ์ผลหรือการให้ประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยธนาคารให้ประโยชน์ในการกู้ยืมเงินได้อัตราดอกเบี้ยต่ำ ทำให้ชุมชนคนกลุ่มใหญ่ของชุมชนเกิดการยอมรับ และเห็นเป็นสิ่งที่ต้องรักษาเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป โดยจุดหลักอยู่ที่คุณธรรมความซื่อสัตย์ของคนในชุมชนนั้น ผู้ที่ไม่มีความซื่อสัตย์ก็มิได้รับการยอมรับให้เป็นสมาชิก หรือถ้าอยู่ในชุมชนก็ได้รับการประนามด้วยมาตรการทางสังคม เป็นที่รับเกียด แต่ถ้ามีเหตุผลความจำเป็นธนาคารหมู่บ้านก็มีมาตรการความเอื้อเพื่อต่อกันอยู่ในระดับหนึ่ง ที่มีให้เสียสิทธิประโยชน์ของผู้ใดมากนัก

ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการที่แกนนำริเริ่มจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในชุมชนหมู่บ้านทั้งสองแห่งร่วมกับคณะวิทยากรจัดตั้งขยายผลแนวคิดสู่ชุมชน (ในระดับกว้างขึ้น) จนนำไปสู่การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน

ในประเด็นนี้การวิจัยศึกษาเปรียบเทียบได้ใช้การสัมภาษณ์สอบถามเป็นหลักสืบเนื่องจากธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งที่ศึกษาเปรียบเทียบกันได้เปิดดำเนินการมาแล้วก่อน ที่นักวิจัยจะศึกษาวิจัย แต่การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับสมาชิกและชาวบ้านในชุมชนชนบททั้งสองแห่ง ประกอบเอกสารก็ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากพอทีเดียว ขั้นตอนที่แกนนำริเริ่มจัดตั้งในชุมชนหมู่บ้านทั้งสองแห่งร่วมกับคณะวิทยากรจัดตั้งจากภายนอกขยายผลแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านจนกระทั่งการนำไปสู่การจัดตั้ง และเปิดดำเนินการธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่แนวความคิดธนาคารหมู่บ้านจะได้ขยายผลสู่ชุมชนสมาชิกในระดับกว้างขึ้น ธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งก็มีวิธีการที่แตกต่างกันอย่างไรและมีผลที่เกิดขึ้นจากวิธีการในรายละเอียด โดยธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีแกนนำริเริ่มจัดตั้งคือ พระทองลาใช้วันพระหลังจากฉันภัตตาหารเช้าเสร็จในการขยายแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านสู่ชุมชน ผู้ที่เข้าประชุมส่วนมากเป็นผู้นำครอบครัวปกติก็มาวัดกันอยู่แล้วในวันพระชาวบ้านโพธิ์ศรีส่วนมากจะเข้าวัดและมีกิจกรรมทางศาสนาในวันพระ กล่าวคือธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีในการเข้ามีส่วนร่วมต่อกระบวนการจัดตั้งใช้โอกาสทางพุทธศาสนาที่ชาวบ้านจะเข้าทำบุญกันเป็นโอกาสในการเผยแพร่แนวความคิดในระดับกว้าง โดยส่วนนี้มีจุดต่างกันของวิธีการในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งคือ ที่ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ใช้วันพระขยายแนวคิดก่อนสู่ชุมชนในที่ประชุมมีชาวบ้านที่เข้ารับฟังการชี้แจงในเบื้องต้นมีทั้งคนเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยจากนั้น

พระทองลาภีกำหนดวันประชุมเพื่อจะชี้แจงแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านโดยจะมีคณะวิทยากรจัดตั้งจากกรุงเทพอีกครั้ง จากการสอบถามข้อมูลชาวบ้านที่เข้ารับฟังการชี้แจงมีคนร่วมประชุมประมาณ 50 - 60 คน เห็นด้วยกับแนวความคิดธนาคารหมู่บ้าน ประมาณ 35-40 ในวันประชุมชี้แจงและจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีมีชาวบ้านเข้ารับฟังจากคณะวิทยากรจัดตั้งประมาณ 50 - 60 คน และส่วนมากที่เข้าประชุมพร้อมคณะวิทยากรจัดตั้งจะสมัครเป็นสมาชิกทั้งหมด ส่วนธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้แก่นำริเริ่มจัดตั้ง มีนายชาย นันตะชัย ซึ่งได้รับการอบรมแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านและมาขยายผลจนกระทั่งนำไปสู่การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในที่สุด ได้ขยายแนวความคิดหาแนวร่วมกับองค์กรปกครองที่เป็นทางการคือ ผู้ใหญ่พรามณ์ คตสุข และได้ขยายแนวความคิดสู่ชาวบ้านในหมู่บ้านในระดับกว้างโดยการประชุมชาวบ้านส่วนหนึ่งและการเข้าไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้านส่วนหนึ่งโดยตรง ในการประชุมประจำเดือน (การประชุมก่อนวันจัดตั้ง) ในส่วนคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ ซึ่งมีลักษณะความเป็นองค์กรท้องถิ่นระดับหมู่บ้านที่เป็นทางการอยู่แล้ว ก็กำหนดการประชุมใหญ่ ซึ่งเป็นวันธรรมดา แต่ใช้สถานที่ศาลาวัดเหมือนกัน ขยายสู่ชุมชนหมู่บ้านระดับกว้างมีชาวบ้านเข้าร่วมประชุมประมาณ 40-50 คน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหัวหน้าครอบครัวจากลักษณะในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งการมีส่วนร่วมต่อกระบวนการจัดตั้งของชาวบ้านในชุมชนชนบททั้งสองแห่งการเข้ามีส่วนร่วมส่วนหนึ่งคือการได้รับการชี้แนะหรือชักจูงจากบุคคลภายนอกชุมชนต่อแกนนำที่เป็นบุคคลในชุมชน บุคคลภายนอกชุมชนที่มีส่วนในการชี้แนะเป็นแหล่งเดียวกัน แตกต่างในแง่สถานที่และเวลา แก่นนำริเริ่มจัดตั้งในชุมชนหมู่บ้านทั้งสองแห่งมีวิธีการในการดึงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมที่แตกต่างกันในเชิงรายละเอียด

จากการตรวจสอบสมมติฐานการศึกษาว่า การมีส่วนร่วมของธนาคารหมู่บ้านโพธิ์ศรี มีลักษณะความเป็นอิสระสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้ ด้วยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และรูปแบบการนำของผู้นำในชุมชน ในพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งได้แบ่งลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมต่อกระบวนการจัดตั้งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. ชาวบ้านที่เข้ารับฟังการชี้แจงในวันจัดตั้งและสมัครเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน
2. ชาวบ้านที่เข้ารับฟังการชี้แจงในวันจัดตั้งและสมัครเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน รวมทั้งได้รับเลือกตั้งให้เป็นคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้าน

ในบริบทของสภาพเศรษฐกิจสังคมของชุมชนชนบทไทยระดับหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ความแตกต่างทางด้านรายได้ มีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนักจากการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมตามสภาพความเป็นจริงของสังคมชนบทที่มี

พื้นฐานการผลิตทางด้านเกษตรกรรมทำนาไร่ ลักษณะการถือครองทรัพย์สินของทั้งสองแห่งไม่มีความแตกต่าง กล่าวคือ ผลการศึกษาวิจัยแล้ว ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจไม่มีผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีและธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ ลักษณะรูปแบบการมีส่วนร่วมมีลักษณะอิสระใกล้เคียงกับธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ ในแง่ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจแล้วสังคมหมู่บ้านทั้งสองแห่ง

การตรวจสอบการวิจัยในตัวแปรทางด้านการศึกษาต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารทั้งสองแห่งก็ไม่ได้ผลที่เชื่อมโยงอย่างเป็นนัยสำคัญ มีลักษณะของการศึกษาในเกณฑ์มาตรฐาน ส่วนมากจบการศึกษาชั้น ประถมปีที่ 4 และการศึกษาภาคบังคับของแต่ละรุ่น ปัจจัยทางด้านการศึกษาที่มีจุดเหมือนที่คล้ายคลึงกันของทั้ง 2 ธนาคารหมู่บ้านคือ ผู้ที่ทำหน้าที่เหรียญและควบคุมจะมีระดับการศึกษาที่ค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับสมาชิกของทั้งสองธนาคารในระดับต่าง ๆ ในส่วนปัจจัยทางด้านรูปแบบการนำของผู้นำ นับว่ามีนัยสำคัญอย่างมากต่อกระบวนการมีส่วนร่วมแบบอิสระของธนาคารหมู่บ้าน โดยในส่วนของการศึกษาวิจัยได้แบ่งขอบเขตของผู้นำที่จะศึกษาในการวิจัยครั้งนี้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง ผู้นำจากภายนอก คือ คณะวิทยากรจัดตั้งอันประกอบด้วย ซึ่งจะมีรูปแบบวิธีการที่คล้ายคลึงในการนำเสนอแนวคิดต่อแกนนำของชุมชนทั้งสองแห่ง อีกส่วนคือแกนนำชุมชนโดยที่ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ กำหนดขอบเขตเฉพาะแกนนำหลัก นายชาย นันตะชัย ผู้ใหญ่พรามณ์ คตสุข หัวเรือใหญ่และคณะกรรมการบริหารที่มีรูปแบบสไตล์หรือวิธีการนำที่มีผลร่วมสำคัญต่อการโน้มน้าวหรือทำให้เกิดการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านอย่างมาก ในการศึกษาวิจัยค้นพบว่าวิธีการนำของผู้นำชุมชนมีส่วนสำคัญต่อการรับรู้ และการเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านอย่างมาก กล่าวคือ ส่วนธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี จุดหลักของผู้นำคือ พระอาจารย์ทองลา และแกนนำจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน มีรูปแบบวิธีการที่คล้ายคลึงแต่จุดต่างที่ พระอาจารย์ทองลาใช้ความเป็นสถานพระ (นักบวช) ในการสร้างความเชื่อถือศรัทธาได้ในระดับหนึ่ง จากชุมชนหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี มีส่วนสำคัญอย่างมากในการชักชวนโน้มน้าวให้ประชาชนในหมู่บ้านคุ้มวัดเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง

ผลการศึกษาวิจัยค้นพบว่า ในการเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระทั้งสองธนาคารจะทำให้สมาชิกมีความกระตือรือร้นในการดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านทุกขั้นตอน โดยจะมองเห็นประโยชน์ ผลเสีย และสิทธิประโยชน์ของเงินในธนาคารหมู่บ้าน โดยที่จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพย์สินเหล่านั้น มีความรู้สึกร่วมในการตรวจสอบการดำเนินการ ซึ่งทั้งสองธนาคารมิได้มีความแตกต่างในลักษณะการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำแต่อย่างใด ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องยอมรับในความมีข้อจำกัดในด้านการ

วิจัยหลายประการด้วยกัน อาทิ เหตุผลในการศึกษามุ่งเจาะลึกพื้นที่ จังหวัดพิษณุโลก และ จังหวัดอุบลราชธานี คงจะไม่ให้ภาพความชัดเจนหรือการเป็นตัวแทนของธนาคารหมู่บ้านทั้งหมดที่มีวิธีการในการจัดตั้งการบริหารจัดการที่แตกต่างกันไปในแต่ละสภาวะท้องถิ่น แต่สิ่งหนึ่งที่ค้นพบและจะเป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าศึกษาต่อไป คือ รูปแบบลักษณะการมีส่วนร่วมแบบอิสระที่มีดีกรีของการรับรู้ มองว่าเห็นประโยชน์จากการเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน และการได้เห็นผลในแง่ตัวเงินซึ่งชาวบ้านในชุมชนสามารถสัมผัสได้โดยตรง กระทั่งต่อตนโดยตรง กรอบแนวคิดในส่วนนี้ผู้วิจัยคาดหวังว่าการขยายผลของแนวคิดพึ่งตนเองในการมองกรอบการเมืองที่โตขึ้น อันจะสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาทางการเมืองไทยในการกระจายอำนาจ ในแง่ของการตัดสินใจต่อการดำเนินกิจกรรมสาธารณะในด้านต่างๆ การรับรู้การร่วมกันตรวจสอบ ตลอดจนกระบวนการในการเลือกสรรผู้ที่จะเข้าไปดำรงตำแหน่งในทางการบริหารที่จะต้องพึงกำหนดแนวทางหรือทิศทางการพัฒนา การดำเนินการที่ตรงตลอดจนตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนลักษณะการร่วมตรวจสอบการดำเนินการทุกขั้นตอนของการตัดสินใจที่คำนึงถึงผลกระทบในด้านต่างๆ ของสมาชิกในชุมชนนั้นๆ ซึ่งผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนชนบทไทย เป็นลักษณะของการพึ่งพาการดำเนินกิจกรรมสาธารณะโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมะ ชุมชนชนบทของสังคมไทยมีวิธีการในการตรวจสอบ การดำเนินการที่มีลักษณะผสมผสานกันอยู่ในตัวอยู่แล้ว ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น ถ้ามองลึกลงไป ในความเป็นชุมชนชนบทที่มีสิ่งดีงามแฝงเร้น การกระจายอำนาจการตัดสินใจในแง่ของความเป็นจริง ชุมชนชนบทหรือท้องถิ่นมีศักยภาพความพร้อม มีกระบวนการของการดำเนินการ มีสถาบันในการประชุมชี้แจง มีองค์กรตรวจสอบการดำเนินการ มีความเป็นตัวของตัวเอง ตลอดจนสถาบันของชุมชนชนบทในระดับหมู่บ้านมีความเข้มแข็งพอประมาณ การได้รับการแทรกแซงในกรอบของแนวคิดตามวิธีการศึกษาการป้อนข้อมูล กรอบความคิดในกลวิธีการดำเนินกิจการธนาคารหมู่บ้าน ได้พยายามที่จะสร้างความเป็นสถาบันที่จะช่วยสอนความรู้ (องค์ความรู้) กระบวนการในการยอมรับสิ่งใหม่ของชุมชนถ้าค้นลึกลงไปแล้ว หลักธรรมะเป็นสิ่งที่ชุมชนชนบทมีอยู่และถือปฏิบัติ

ในงานวิจัยครั้งนี้ได้เปิดโลกทัศน์ของความคิดเรื่องชุมชนชนบทแก่ผู้วิจัยได้มากทีเดียว แต่ข้อกำหนดหลายประการที่กล่าวข้างต้น งานวิจัยครั้งนี้จึงมีจุดบกพร่องหลายจุดที่ผู้วิจัยท่านอื่น ถ้าได้ศึกษาค้นคว้าต่อองค์ความรู้เพิ่มขึ้นอีกต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้มุ่งเน้นศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในขั้นตอนต่างๆ ในขั้นตอนการดำเนินการของธนาคารหมู่บ้านนับว่ามีความสำคัญ และลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินการธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งมีความเกี่ยวพันสัมพันธ์ตั้งแต่กระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง

กล่าวคือ ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ในขั้นตอนการดำเนินการภายหลังจากที่มีการจัดตั้งแล้ว ก็ได้มีคณะกรรมการบริหารขึ้นมาชุดหนึ่งทำหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรม ธนาคารหมู่บ้านโดยมีรูปแบบการจัดองค์กรที่เป็นลักษณะการร่วมกันในการตัดสินใจในรูปคณะกรรมการในการดำเนินการกล่าวคือกรอบในการจัดองค์กรที่ธนาคารหมู่บ้านกำหนดนั้นได้มีกรรมการบริหารขึ้นมาคณะหนึ่ง ประกอบไปด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ กรรมการற்றுญิก เลขานุการและกรรมการฝ่ายต่างๆ แต่ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านนั้นในการอธิบายธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ประชาชนในระดับหมู่บ้านเข้ามีส่วนร่วมต่อกระบวนการดำเนินการจากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในชุมชนเข้ามีส่วนร่วมต่อการดำเนินการโดยดูได้จากข้อมูลสมาชิกธนาคารหมู่บ้านที่มีการเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลาที่เปิดทำการ โดยธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีจะเปิดทำการทุกวันพระ กิจกรรมที่ได้รับการนิยมและอาจกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างความเชื่อมั่นและมีส่วนต่อการโน้มน้าในการตัดสินใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านคือกิจกรรมการฝากเงินและการกู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าท้องตลาด การดำเนินกิจกรรมของธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีจะมีกิจกรรมในด้านต่างๆ ที่พฤติกรรมการณ์เข้ามีส่วนร่วมของชาวบ้านจะสามารถมีได้ 2 ระดับกล่าวคือการเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน และสมาชิกที่ทำหน้าที่กรรมการบริหาร ในกระบวนการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น ศึกษาเปรียบเทียบ กระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโ้ ในจังหวัดพิษณุโลก และธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ในจังหวัดอุบลราชธานี ผู้ศึกษามีความประสงค์ต้องการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างองค์กร ความแตกต่าง และสาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตย โดยได้ตั้งสมมุติฐานในการศึกษาไว้ คือธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรีมีรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโ้ ด้วยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และรูปแบบการนำของผู้เ้าในชุมชน

1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ คือ อาชีพ รายได้ และผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากธนาคารหมู่บ้าน

2. ปัจจัยทางด้านการศึกษา คือ ความรู้ความเข้าใจของประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน กล่าวคือประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมากกว่าผู้มีระดับการศึกษาต่ำ

3. ปัจจัยด้านรูปแบบการนำของผู้นำในชุมชน คือ รูปแบบวิธีการที่ใช้ในการนำ

ในการศึกษาได้ใช้วิธีการสอบถาม สัมภาษณ์ และร่วมสังเกตการณ์ในลักษณะการวิจัยแบบเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดำเนินการเช่นร่วมประชุมปรึกษาหารือ เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ต่างๆ ในกิจกรรมของธนาคารหมู่บ้าน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิจัย การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น ศึกษาเปรียบเทียบ กระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ในจังหวัดพิษณุโลก และธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี จังหวัดอุบลราชธานี โดยตั้งสมมุติฐานว่าธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี มีรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ โดยมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และรูปแบบการนำของผู้นำในชุมชน ปรากฏผลการศึกษาดังมีรายละเอียดดังนี้

1) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

จากสภาพทางเศรษฐกิจของพื้นที่หมู่บ้านที่ทำการศึกษาในบริบทของสังคมชนบทที่การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านในหมู่บ้าน ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ ทำนา และปลูกพืช รายได้ส่วนใหญ่ของชาวบ้านในหมู่บ้านทั้งสองแห่งจากการขยายผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นรายได้หลักที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ จากสภาพทางเศรษฐกิจดังกล่าว หมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ และหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี มีสภาพทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนักในเชิงรายได้ ซึ่งเป็นความเป็นจริงของชุมชนชนบทไทยในภาคต่างๆ โดยเฉพาะภาคเหนือและภาคอีสาน แต่ในหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่แล้ว รายได้ส่วนหนึ่งได้รับการส่งจากแรงงานวัยหนุ่มสาวหลายครัวเรือนที่นิยมการเดินทางไปทำงานรับจ้างใช้แรงงานในต่างประเทศ อาทิ ประเทศสิงคโปร์, ฮองกง รายได้ส่วนหนึ่งจะส่งมาที่บ้านในเมืองไทย และมีการสร้างบ้านเรือน ในทิศทางของการเป็นเมืองมากขึ้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ โดยที่การไปทำงานต่างประเทศค่อนข้างแล้วจะไปในช่วงเวลาที่ไม่มากนัก เช่น 2-5 ปี ในแต่ละรายคือเป็นบทเรียนอย่างหนึ่งในชีวิตของคนหนุ่มสาวที่สร้างเป็นวัฒนธรรมในชุมชนในการออกไปเผชิญโรค แต่สิ่งหนึ่งที่ค้นพบคือ ความผูกพันในชุมชนหมู่บ้าน ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหมู่บ้าน ยังคงมีอยู่ในจิตใจของชาวบ้านในชนบท ยังมีความรัก ห่วงใย มีความผูกพันในความเป็นหมู่บ้านที่ไม่อาจจะลบเลือนไปจากจิตใจของชาวบ้าน ถึงแม้ว่าจะไปทำงานหรืออยู่ต่างถิ่น โดยความรู้สึกนี้จะสามารถบรรยายได้จาก ภาพการกลับมาในหมู่บ้านในช่วงวันหยุด

เทศกาลต่างๆ อาทิเช่น วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ ลูกหลาน หรือคนในหมู่บ้านจะกลับมาสู่หมู่บ้านของตน รวมทั้งหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ และหมู่บ้านโพธิ์ศรีด้วย รายได้ส่วนหนึ่งที่หลายครอบครัวในหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ได้รับจากการส่งเงินจากแหล่งเงินภายนอกชุมชน จากการสำรวจข้อมูลมีครอบครัวประมาณ 30 ครอบครัวที่มีการส่งสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานที่ต่างประเทศ หรือเคยไปทำงานต่างประเทศ ซึ่งรวมทั้ง นายชายนันตะชัย แกนนารีเริ่มจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ด้วย โดยเคยไปทำงานที่ลิเบีย ซาอุดีอาระเบีย ในห้วงหนึ่งของชีวิต เมื่อเก็บรวบรวมเงินได้ก็มาตั้งหลักปักฐานในหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ดั้งเดิม จากสภาพทางเศรษฐกิจจะเห็นได้ว่า สภาพของหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้เมื่อดูในภาพรวมแล้ว มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าหมู่บ้านโพธิ์ศรี และผลจากการศึกษาปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ คือ อาชีพ รายได้ และผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากการเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านนั้นพบว่า มีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำอย่างไรในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง กล่าวคือ ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำต่างกัน โดยประชาชนที่มีอาชีพรับราชการ จะมีการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงกว่าอาชีพค้าขายหรือทำนา แต่ในบริบทของทั้งสองหมู่บ้านแล้ว ประชาชนประกอบอาชีพทางการทำนาหรือการเกษตรเป็นหลัก โดยสมาชิกแรกจัดตั้งของทั้งสองธนาคารหมู่บ้านไม่มีผู้ประกอบอาชีพรับราชการ ส่วนใหญ่แล้วผู้ประกอบอาชีพรับราชการที่ใกล้ชิดกับชาวบ้านในชนบทมากที่สุดคือ ครูประจำบาล ซึ่งจะมียบทบาทในการชักนำชาวบ้านอย่างมาก ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ต่อการเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง โดยพบว่า ในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ประชาชนที่มีรายได้สูงในบริบทของสังคมชนบทจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านแบบอิสระสูงกว่าประชาชนที่มีรายได้น้อย จากการศึกษาพบว่า ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งโดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกแรกจัดตั้งแล้ว ส่วนหนึ่งเป็นบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีในหมู่บ้าน จึงมีเงินที่จะลงทุน โดยสามารถแสดงข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ นายสุทัศน์ บุญเจือ^๑ สมาชิกแรกจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโห้ กล่าวว่า “เข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านในตอนแรกจัดตั้ง คิดว่าค่าสมัครก็ไม่มากเท่าไรหรอก สามารถที่จะหาได้ ไม่กระทบกระเทือนความเป็นอยู่” จะเห็นได้ว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเมื่อบุคคลมีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็จะมีเวลาที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะมากขึ้น ต่อการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งที่ศึกษา พื้นที่ที่จะดำเนินการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านได้นั้นจะต้องมีความพร้อมในทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง คือชาวบ้านมีรายได้ มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ไม่จนเกินไป แต่ขาดหลักหรือวิธีในการดำเนินการทางการเงินที่ดี แนวคิดธนาคารหมู่บ้านจึงถูก

^๑สัมภาษณ์ นายสุทัศน์ บุญเจือ เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2539.

ค้นคิดเพื่อรองรับสภาวะการณ์ของชุมชนชนบทในการฝึกการออม การบริหารจัดการทางการเงินของชาวบ้านในระดับหมู่บ้าน ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ต่อการเข้ามีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำ โดยบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะมีแนวโน้มเข้ามีส่วนร่วมแบบอิสระสูงกว่าบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำ ในการอธิบายผู้วิจัยได้เสนอในปัจจัยด้านเศรษฐกิจในการมองเห็นผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ในการที่บุคคลหนึ่งจะตัดสินใจต่อการเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านนั้น ทั้งสองแห่ง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำอย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี และธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหม้มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมแบบอิสระในระดับที่ใกล้เคียงกัน

2) ปัจจัยทางการศึกษา

จากสภาพการได้รับการศึกษาของประชาชนในหมู่บ้านทั้งสองแห่งที่ทำการศึกษามีระดับการศึกษาต่ำ (ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า) จะเข้ามีส่วนร่วมแบบอิสระต่ำกว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูง ในการอธิบายมูลเหตุปัจจัยทางการศึกษานี้ ในกระบวนการจัดตั้ง สมาชิกแรกจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจะเป็นบุคคลที่มีระดับการศึกษาในสภาพของชุมชนชนบท คือจบการศึกษาภาคบังคับ ป.4 หรือ ป.6 ตามรุ่นแต่ละรุ่น โดยที่การศึกษามีส่วนในการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำอย่างไร ในการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะได้ให้รายละเอียดในปัจจัยทางการศึกษาที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนแบบอิสระดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านต่อกระบวนการจัดตั้ง

ธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งพบว่า ระดับการศึกษาของประชาชนมีความสัมพันธ์กับความีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำอย่างไร กล่าวคือ ในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง ประชาชนที่เข้าเป็นสมาชิกแรกจัดตั้งของธนาคารหมู่บ้านจะเป็นผู้มีการศึกษาในระดับการศึกษา แต่จะมีการเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระ ในระดับที่ใกล้เคียงกันในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง

3) ปัจจัยทางด้านรูปแบบการนำของผู้ในชุมชน

รูปแบบ หรือวิธีการนำของผู้ในมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำอย่างไร ในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง โดยได้มีผู้ศึกษาลักษณะวิธีการทำงานที่ผู้นำใช้

- (1) แบบบงการ (directive leaders)
- (2) แบบร่วมใจ (participative leaders)

ในรูปแบบการทำทั้งสองแบบนี้ มีความสัมพันธ์กับลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง กล่าวคือ ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ รูปแบบวิธีการที่ผู้นำชุมชนใช้เป็นแบบร่วมใจผสมกับบงการ เป็นผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแบบอิสระต่ำ เพราะมิได้เกิดจากการตัดสินใจหรือเป็นผลในการเข้ามามีส่วนส่งเสริมในกิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน ในส่วนธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี แกนนารีเริ่มจัดตั้ง คือพระทองลา ได้ใช้วิธีการแบบจูงใจร่วมใจให้ประชาชนคิดและพิจารณาผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับจนก่อให้เกิดการยอมรับ และเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดตั้ง และดำเนินการธนาคารหมู่บ้าน

การศึกษาได้ค้นพบ การที่ประชาชนในชุมชนชนบทจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะนั้น ความเชื่อถือในตัวผู้นำนับเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง โดยอนุภาพ ธิรลาภ⁹ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

- 1) ความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่า
- 2) ความต้องการเป็นกลุ่มพวก
- 3) ความเชื่อถือในตัวผู้นำ
- 4) ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่รัฐ
- 5) การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน
- 6) การยอมรับแบบอย่าง
- 7) ความไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อม
- 8) ความยอมรับในอำนาจรัฐ

จากผลการศึกษาของอำนาจนั้น จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมปัจจัยที่เกิดขึ้นและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และจิตวิทยาสังคม ในธนาคารหมู่บ้านที่ทำการศึกษารูปแบบการนำของผู้นำมีส่วนสำคัญ และเป็นเหตุผลในการเข้ามามีส่วนร่วม โดยถ้าผู้นำใช้วิธีการนำแบบบงการนั้น ลักษณะรูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นอิสระต่ำ แต่ถ้าผู้นำใช้วิธีการแบบจูงใจหรือร่วมใจอยู่แล้วรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูง ที่ทำให้ประชาชนได้มองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับและตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหมู่บ้าน

แต่ในสังคมชนบทไทยจากการเข้าสังเกตการณ์แบบ มีส่วนร่วม การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะนั้น การได้รับการชักนำจากผู้นำหรือให้มีส่วนร่วมหนึ่ง และใช้วิธีการแบบบงการส่วนหนึ่ง ที่ทำให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อประชาชนเข้ามาเรียนรู้ และเกิดความเข้าใจในวิธี หรือประโยชน์ที่จะได้รับจากการสัมผัสหรือการปฏิบัติจริงแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจ และค่อยปรับเปลี่ยนวิธีการนำในลักษณะ

⁹อนุภาพ ธิรลาภ, "การวิเคราะห์เชิงสมมติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 25-26.

การร่วมใจที่ให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมในกิจกรรมต่างๆ น่าจะก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาชนบท ในแนวทางการพึ่งตนเอง โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนับเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นพบและคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในการนำแนวทางในการวางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบทเพื่อกอบกู้ชาติต่อไป

สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	เป็นไปตามสมมติฐาน	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
ธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี มีรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ ด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้		
1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ		/
2. ปัจจัยทางการศึกษา		/
3. ปัจจัยทางด้านรูปแบบการนำของผู้หน้าในชุมชน	/	

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น ศึกษาเปรียบเทียบ กระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ ในจังหวัดพิษณุโลก และธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ในจังหวัดอุบลราชธานี ศึกษารูปแบบลักษณะการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำ มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษาและรูปแบบการนำของผู้หน้าในชุมชน โดยตั้งสมมติฐานว่าธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี มีรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ ผู้ศึกษายังมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาถึงลักษณะรูปแบบสาเหตุการมีส่วนร่วมแบบต่างๆ ในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน อีกทั้งศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมการดำเนินการธนาคารหมู่บ้านในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตย

จากข้อมูลการศึกษา จากการสัมภาษณ์ และร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในชุมชน จะเห็นได้อีกรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบอิสระของประชาชนในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษาและรูปแบบการนำของผู้หน้าในชุมชน โดยพฤติกรรมการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่างๆ ดังที่ได้กล่าวข้างต้น